

Riksdagens protokoll

1989/90:3

Onsdagen den 4 oktober

Protokoll
1989/90:3

Kl. 10.00–13.40

1 § Ny riksdagsledamot

Upplästes och lades till handlingarna följande från valprövningsnämnden inkomna

Berättelse om granskning av bevis för riksdagsledamot och ersättare för riksdagsledamöter

Till valprövningsnämnden har från riksskatteverket inkommit bevis om att Barbro Andersson (s), Österbybruk, utsetts till ny ledamot av riksdagen fr.o.m. den 4 oktober 1989 sedan Arne Gadd (s) av sagt sig sitt uppdrag som riksdagsledamot. Till ersättare för riksdagsledamöter har utsetts Björn Kaaling, Uppsala, Mats O Karlsson, Enköping, Aimo Särkimäki, Skutskär och Tone Tingsgård, Uppsala (alla s).

Valprövningsnämnden har denna dag granskat bevisen och därvid funnit att de blivit utfärdade i enlighet med 15 kap. 1 § vallagen.

Stockholm den 4 oktober 1989

Stig Nordlund

/Sven-Georg Grahn

2 § Ersättare för statsråd

Talmannen anmälde att *Björn Kaaling* (s) fr.o.m. den 4 oktober skulle tjänstgöra som ersättare för miljö- och energiminister Birgitta Dahl.

3 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1989/90:1 till finansutskottet

1989/90:2 till justitieutskottet

1989/90:3 till skatteutskottet

1989/90:4 till trafikutskottet

1989/90:5 till jordbruksutskottet

1989/90:6 till arbetsmarknadsutskottet

*Partiledardebatt
med anledning av re-
geringsförklaringen*

4 § Partiledardebatt med anledning av regeringsförklaringen

CARL BILDT (m):

Herr talman! I måndags lade de moderata och de folkpartistiska ledamöterna i riksdagens skatteutskott fram ett förslag om vad som kallas för ett utskottsinitiativ för att riva upp beslutet från i våras om tvångssparandet.

Vi vet alla att reaktionerna mot tvångssparandet har varit mycket hårda. Jag förstår alla dem som har reagerat mot det här beslutet. Det rör sig om gamla människor som plötsligt utan information har fått se sina pensioner naggade i kanten, utan att de vet om de någonsin kommer att få några pengar tillbaka. Det rör sig om löntagare som plötsligt ser att deras lön efter skatt har blivit mindre. Det finns inte något som helst sakligt försvar för att genomföra det förslag om tvångssparande som så hastigt yxades ihop här i riksdagen i våras.

I måndags fick vi också svart på vitt från statistiska centralbyrån på att den privata konsumtionen knappt ökat alls under det första halvåret av 1989. Ökningen var så obetydlig som 0,3 %. Därmed, och det är viktigt, slås ju även det argument som anförs av tvångssparandets egna initiativtagare sönder, nämligen att tvångssparandet var en nödvändighet för att dämpa den s.k. köpfesten, att se till att folk inte köpte så mycket. Vi moderater sade redan då att det inte finns någon köpfest. Nu visar siffrorna att det faktiskt var vi som hade rätt.

Det sägs ofta att politiker är litet för bundna till prestige för att våga erkänna att de haft fel. Vi kan nog litet till mans erkänna att det ibland är på det sättet. Jag hade hoppats att de socialdemokratiska och centerpartistiska ledamöterna i skatteutskottet skulle våga ge sig in i en diskussion om tvångssparandet och kanske också våga erkänna ett och ett annat litet fel.

Men så blev inte fallet. I skatteutskottet vägrade man t.o.m. att fundera på saken genom att bordlägga frågan. Om vi skall tro tidningsuppgifter betecknade man motståndet mot tvångssparandet som ett "apspel", och man markerade omedelbart att inte ett kommatecken fick rubbas. Jag beklagar detta. Den politiska prestige betyder tydligen mer än sakfrågan.

Reaktionerna mot tvångssparandet visar att allt fler anser att staten och den politiska sektorn har gått för långt när det gäller att bara ta det som tillhör enskilda människor, utan att fråga och utan att informera.

Vi har under de senaste veckorna lyssnat till den ena förklaringen efter den andra till varför man inte har informerat t.ex. pensionärerna om att staten skulle hålla inne en del av pensionen. Det har talats om att det skulle innebära oöverstigligen tekniska problem i datasystemen och att det skulle kosta alldeles för mycket pengar att informera medborgarna om detta.

Men dessa argument håller inte. Staten är mycket noga. Staten ställer stenhårda krav på att medborgarna skall kunna hålla den informerad om snart sagt varje liten detalj i deras ekonomiska göranden och låtanden. Den som då, när staten begär uppgifter, skyller på att det är besvärligt att fylla i

blanketterna, att det tar för mycket tid och att det kostar för mycket pengar har inte mycket att hämta. Statens krav på medborgarna är absoluta. Därför borde denna stat också kunna informera medborgarna om vad den gör.

Jag vill ställa två direkta frågor till statsministern om tvångssparandet.

För det första: Kan statsministern fortfarande hävda att det finns en privat köpfest som måste dämpas? Om han hävdar detta, skulle det i så fall vara intressant att höra var han finner denna köpfest. Det finns i alla fall inte några tecken på den i den ekonomiska statistiken. Jag har inte heller träffat på de där storspenderande pensionärerna eller de slösaktiga barnfamiljerna som tvångssparandet tydligen är avsett att tukta.

För det andra: Varför såg inte regeringen till att pensionärerna och lönta-garna informerades om tvångssparandet på sina pensionsavvier och på sina lönebesked?

Det går inte att skylla på andra, eftersom för politiska beslut – och tvångs-sparandet var i mycket hög grad ett politiskt beslut – måste politiker bära ansvaret, och för utebliven information i en viktig fråga som denna bär själv-fallet ytterst regeringen det politiska ansvaret.

Sveriges ekonomiska problem består inte i att vanliga människor har det för bra, och de kan därför heller aldrig lösas genom att man ser till att vanliga människor får det litet sämre.

Sveriges ekonomiska problem består i att vår tillväxt är för låg och att våra kostnader är för höga. Problemet är inte att det växer så att det knakar, utan att det knakar utan att det växer i vår ekonomi.

Det blir än allvarigare när denna ekonomi går med stora och snabbt väx-
ande underskott gentemot omvärlden. I år kommer detta underskott att bli större än 20 miljarder kronor. Nästa år tyder allt på att underskottet kommer att bli större än 30 miljarder kronor. Detta är chocksiffror. Det är då inte heller underligt att statsministern – som ju tidigare varit något av en sorglös-hetens ledande apostel i den ekonomiska debatten – i regeringsförklaringen i går började låta riktigt bekymrad.

Det är hit – till den avtagande tillväxten och till de ökande underskotten – som den socialdemokratiska ekonomiska politiken under 1980-talet har fört Sverige. Det går just nu hyggligt för de flesta andra länder, men det går sämre för Sverige. Vi håller på att halka efter. Detta är sanningen, oavsett om vi tycker att det är opportunt att erkänna den eller ej.

Att det har blivit på detta sätt har med skattesystemet och med skatte-trycket att göra. Ökar man skattetrycket så bromsar man ekonomin, och då hamnar man i den situation där Sverige nu befinner sig.

Det är bl.a. därför som vi moderater är så bestämda när vi säger att skatte-trycket måste sänkas. Sverige behöver inte främst en skatteomfördelning, utan en skattesänkning.

Man kan dock alltid diskutera hur snabbt och exakt på vilket sätt denna bör äga rum. Varje steg måste bedömas efter sina förutsättningar.

Det viktiga för oss moderater är emellertid att politiken på både kort och lång sikt inriktas på en sänkning av det totala skattetrycket. Om vi begränsar politiken så att vi bara omfördelar skatter mellan medborgarna, kommer svårigheterna att bli mycket stora. Stora grupper kommer då med naturnd-vändighet att tillhöra förlorarna.

I samband med att skatteutredningarna presenterades konstaterade vi att deras egna beräkningar visade att ca 600 000 hushåll skulle förlora mycket stort på omläggningen. Sedan dess har vi också fått ta del av andra beräkningar. LO talar om att cirka två miljoner löntagare kommer att förlora. TCO sade i går att det handlar om ca 300 000 löntagarhushåll. Statistiska centralbyrån anser att det rör sig om ca 600 000 löntagarfamiljer.

Beräkningsmetoderna växlar, och siffrorna blir därför också litet olika. Ett besked är dock alldeles entydigt från alla dessa undersökningar: sänks inte skattetrycket, kommer många individer och familjer att förlora ganska ordentligt på skatteomläggningen. Det är orättfärdigt som skattepolitik, och det är felaktigt som ekonomisk politik.

I januari i år föreslog vi moderater att man redan år 1990 skall genomföra en marginalskattesänkning som ett första steg i den stora skattereformen. Vi lade fram ett förslag här i riksdagen, som var fullt finansierat och som innebar en sänkning av skattetrycket. Förslaget avvisades då av riksdagsmajoriteten.

I måndags uttalade vi tillsammans med folkpartiet på nytt att ett stort steg när det gäller att sänka marginalskatterna måste tas redan 1990, och att detta steg också borde leda till en sänkning av det totala skattetrycket.

Sent omsider har även regeringen vaknat i denna fråga, god morgon, och vi har nu blivit inbjudna till överläggningar på Haga slott. Jag hoppas att dessa överläggningar inte bara är ett sätt att skyla över egen osäkerhet. Jag förutsätter att regeringen vid överläggningarna också kommer att redovisa en egen uppfattning.

Den moderata inställningen är i sina huvuddrag väl känd. Jag kommer ånyo att redovisa den på fredag på Haga. Låt mig dock redan i dag säga två saker som är viktiga.

För det första måste skattetrycket sänkas redan 1990. Det är fullt möjligt. Det har vi visat. Vi är dock alltid öppna för att diskutera detaljer i finansieringen. När det gäller inriktningen mot ett sänkt skattetryck är dock vår uppfattning mycket bestämd.

För det andra får det inte bli några hastverk. Nu är det dock väldigt ont om tid, eftersom regeringen har dragit ut på tiden. Det finns då en risk för att man bara kommer att springa i väg. Vi har sett vad hastverk kan innebära. Vi har sett tvångssparandet och skatteutredningarnas förslag till pensionsbeskattning. Den typen av hastverk kommer i alla fall vi moderater aldrig att ställa oss bakom.

I gårdagens regeringsförklaring sade Ingvar Carlsson att den inrikespolitiska stabilitet som länge utmärkt de nordiska länderna nu håller på att gå förlorad.

Det är ett sätt att uttrycka saken. Ett annat sätt är att säga att socialdemokraterna över allt har drabbats av bakslag och att de inte som förr kan styra och ställa som de vill.

Detta ser jag inte alls som tecken på oroande instabilitet, utan som tecken på en gryende vitalitet i våra nordiska samhällen. Man lyssnar, man har en öppenhet för nya lösningar och ett ifrågasättande av de gamla strukturerna.

Skall vi kunna se till att det går bättre för Sverige på 1990-talet, måste vi vara beredda att lägga om rodret i politiken rejält i ett antal viktiga frågor.

Det gäller bl.a. sjukvården. Socialdemokraterna må förneka det, men nästan alla andra vet att krisen i vården växer. Det handlar inte bara om köerna, utan också om personalen i dessa enörma organisationer som ofta tycker att det har blivit för stort, för opersonligt och för ogripbart. Det fungerar inte längre på det sätt som man vill att det skall fungera.

Ett annat område är skolan. Regeringens företrädare blev mycket irriterad när jag i slutet av sommaren krävde en kriskommission för skolan. Vad göras skall är redan gjort, lät statsråden meddela i sina pressmeddelanden. Det är dock inte sant. Skolproblemen ökar.

Utan att på något sätt lägga mig i avtalsrörelsen, vill jag säga att vi självfallet måste värdera läraryrket högre än vad vi har gjort. Vi måste också värdera kunskap och kvalitet i skolan på ett annat sätt än hitintills.

Jag vill även ta upp rättstryggheten. Det är med förlov sagt, herr statsminister, rena snurren att regeringen nu uppenbarligen planerar att avskaffa den automatiska halvtidsrabatten på alla fängelsestraff, genom att i stället halvera fängelsestraffen för olika brott. Den typen av saltomortaler inger inte förtroende för regeringens rättstrygghetspolitik.

Ytterligare ett område är energipolitiken. Att förtidsavveckla kärnkraften är en huvudlös politik, som kommer att leda till att vi till priset av sämre sysselsättning och högre kostnader för alla och envar kommer att få en sämre miljö. Vi kommer inte, vilket Birgitta Dahl nu har börjat erkänna, att klara det tak för koldioxidutsläppen som riksdagen har lagt fast.

På familjepolitikens område har vi moderater under sommaren blivit kritiserade för att vi har talat om att välfärden i samhället inte bara är beroende av de stora statliga stödsystemen, utan att välfärden för den enskilde också är beroende av den lilla världens trygghet, dvs. av familj, släkt och vänner och av den värme som finns där. Vi har sagt att den lilla världens värme aldrig kan ersättas av den stora världens byråkrati. Vi vill därför ha en familjepolitik som ger familjen själv rätten att fatta beslut om omsorgen om sina barn.

Till sist vill jag ta upp Europapolitiken. Jag är allvarligt rädd för att vi i Sverige begränsar våra långsiktiga ambitioner i det europeiska samarbetet och att vi gör oss själva till en randstat utan att vi skulle behöva det. Jag vill att Sverige skall vara med och bygga upp ett nytt Europa. Vi svenskar borde kunna säga att vårt land är värt mer än att bara bli en randstat i det nya Europa.

BENGT WESTERBERG (fp):

Herr talman! Som Carl Bildt har konstaterat har svenska folket lagom till riksmötets öppnande insett konsekvenserna av ett av de sista beslut som vi fattade i den här kammaren innan vi åtskildes för sommaruppehåll.

På september månads pensions- och lönebesked saknas en eller ett par hundralappar. Det är ingen överdrift att säga att det har gått ett ryttande genom nationen med anledning av det tvångssparande som socialdemokrater och centerpartister i all hast yxade till på försommaren.

Det är lätt att förstå att pensionärer och löntagare är upprörda. De tvingas avstå från pengar utan att få någon rimlig förklaring varför. Arrogansen i den anonyma utdebiteringen – att man inte får veta hur mycket man sparar – blir

lök på laxen. Många anser dessutom, med all rätt, att tvångssparandet är både orättvist och i vissa fall cyniskt.

Det drabbar människor utan marginaler som i vanliga fall inte har råd att spara, medan de som redan har ett sparande bara kan omfördela det.

Det drabbar dem som bor i högskattekommuner hårdare än dem som bor i kommuner med låg skatt.

Det drabbar vanliga skattebetalare, medan nolltaxerare och de som har stora avdrag slipper undan.

Och det mest cyniska inslaget i detta tvångssparande: det tvingar de allra äldsta att spara för framtiden.

Herr talman! Mot den här bakgrunden känns det angeläget att efterlysa några besked från de bägge partier som för bara några månader sedan fattade beslutet om tvångssparande.

Gång på gång har vi kunnat läsa och höra att tvångssparandet föreslogs för att undvika någonting ännu värre, nämligen momshöjning. Men sanningen är att förslaget om momshöjning var dött redan när det presenterades i riksdagen, så det försvaret håller inte. Det måste finnas andra bevekelsegrunder. Många frågar sig vilka.

Jag förmodar att både Olof Johansson och Ingvar Carlsson kommer att säga att tvångssparandet är nödvändigt för att kyla ner ekonomin. Men om det är ert besked måste jag fråga: Vilka är enligt er mening huvudproblemen i svensk ekonomi?

Är det ett problem att ekonomin växer för snabbt – trots att Sverige ligger i botten på industriländernas tillväxtliga – och att människor har för mycket pengar att röra sig med, trots att den privata konsumtionen, som Carl Bildt påpekade, bara har ökat med några tiondelar av en procent under första halvåret i år?

Eller är problemet att ekonomin växer för långsamt och att det på många håll råder brist på arbetskraft?

Det framgår av gårdagens regeringsförklaring att åtminstone Ingvar Carlsson tycks dela min uppfattning att problemen är svag tillväxt och brist på arbetskraft.

Jag vill gärna fråga er bägge *hur* ni menar att tvångssparandet skall lösa problemen. Utnyttja det här tillfället att förklara det för oss och för svenska folket.

Herr talman! Visst kan det ibland vara motiverat att kräva uppoffringar av människor. Och visst är människor beredda att ställa upp och dra sitt strå till stacken – men då måste de känna att deras uppoffring leder fram till något bättre. Jag tror att de flesta, precis som jag, har svårt att se sambandet mellan tvångssparandet och de problem som finns i svensk ekonomi.

Inte minst för att slå vakt om människors förtroende för politik och politiska beslut är det viktigt att ni ger besked. Och det bästa beskedet vore att ni är beredda att ändra er och medverka till att riva upp det meningslösa tvångssparandet.

Vad Sverige mest av allt behöver, om de verkliga problemen skall angripas, är en rejäl skattereform som sänker skatten på arbete. Redan 1990 bör, precis som vi tidigare har föreslagit här i kammaren, ett första steg tas i en

sådan reform. Det är positivt att också regeringen nu har tänkt om och är beredd att diskutera detta.

Ett viktigt mål för en skattereform är att stimulera den ekonomiska utvecklingen för att – jag har sagt det många gånger förr men vill gärna upprepa det – kunna *både* bättre möta brister i den offentliga sektorn *och* sänka skattetrycket.

Från folkpartiets sida har vi i flera decennier kämpat för tanken att det skall löna sig bättre att arbeta, spara, studera, ta risker och ta större ansvar.

Länge har den kampen förts i motvind. Därför har Sverige alltmer blivit ett land där det lönar sig bättre att skatteplanera än att arbeta, bättre att sköta sitt eget än att arbeta med det som skapar välstånd också för andra, bättre att låna än att spara, bättre att spekulera i döda ting än i verksamheter som skapar sysselsättning och tillväxt.

Detta har lett till många negativa effekter.

Vår ekonomiska tillväxt har halkat efter andra länders.

Detta har i sin tur drabbat människor som inte genom stora lån, fiffiga avdrag och skattefria förmåner har kunnat öka sin standard.

Det har drabbat den sociala välfärden. Skola, sjukvård, barnomsorg och äldreomsorg har inte kunnat få de tillskott som hade varit nödvändiga för att människor skulle få den service och den hjälp de har rätt att kräva.

Det har drabbat miljön. Det hade naturligtvis varit lättare att fatta radikala miljöbeslut och avsätta mer pengar till miljövårdande insatser om tillväxten hade varit högre.

Det har också drabbat sådana offentliga områden som försvar och rättsväsende. Allt fler känner i dag tvivel om Sverige har förutsättningar att på ett rimligt sätt skydda sina medborgare från våld och andra brott.

Till slut har effekterna blivit så påtagliga att också socialdemokraterna har insett att något måste göras. I de skatteutredningar som har arbetat de senaste åren — och särskilt intensivt under det senaste året — har vi kunnat skönja en strimma av ljus i de höga marginalskatternas långa tunnel.

I dag förefaller faktiskt en skattereform värd namnet vara inom räckhåll.

Men än är det för tidigt att ropa hej. Vi har kort tid på oss och en lång väg kvar, fylld av både snubbeltrådar och fallgropar innan vi når slutet av tunneln.

Det finns nämligen partier och grupper i och utanför denna kammare som utifrån vitt skilda mål och intressen kan komma att bilda en ohelig allians som riskerar att stjälpa en bra och angelägen reform.

Många opinioner skulle säkert lugnas om ingenting alls gjordes. Men för Sveriges medborgare och för svensk ekonomi vore det katastrofalt. En kraftig sänkning av skatten på arbete är en överlevnadsfråga för välfärden i Sverige.

Herr talman! Oavsett hur höga skatterna är har människor rätt att få valuta för skattepengarna. Det är alltför många som inte får det i dag.

För en tid sedan läste jag i Svenska Dagbladet om Emil Andersson i Uppsala. Han har väntat i tio år på en höftledsoperation. I hela sitt liv har han burit tegel, bruk och cement på byggarbetsplatser. Två år i förtid gick han i pension på grund av en höftskada. Sedan dess har han väntat på en operation.

Tiden som pensionär blev inte den avkoppling och glädje som Emil Andersson hade hoppats på. I stället blev den smärta och väntan. Det är oacceptabelt. I ett helt liv har han betalat skatt. Den dag han behöver hjälp, finns den inte att tillgå.

Emil Andersson är inte ensam. Det är många i Sverige i dag som inte får valuta för skattepengarna.

Det gäller alla från föräldrar som, därför att det inte finns barnomsorg, tvingas avstå från förvärvsarbete eller skattefuska genom att anlita en "svart" dagmamma, till människor som råkar ut för inbrott men inte får någon hjälp av polisen.

Skall vi ändra på det här krävs det många olika åtgärder.

För det första behövs den skattereform jag redan har talat om. Skall vi klara alla önskemål och åtaganden måste mer resurser tas av en växande kaka.

För det andra måste vi, även vid bättre ekonomisk tillväxt, vara beredda till omprioriteringar, att avstå från en del som är mindre viktig för att få resurser till det som är allra viktigast. Det är exempelvis efter sådana överväganden vi från folkpartiets sida har varit beredda att återinföra en karensdag, för att få möjligheter att göra större satsningar på sjuka och handikappade, på det glömda Sverige.

För det tredje måste vi få ut mer av de resurser som redan satsas inom den offentliga sektorn. Vi måste exempelvis bättre ta till vara de anställdas — oftast kvinnors — erfarenheter, kunskaper och initiativkraft. Det kan vi göra genom att sprida makt och ansvar till enskilda skolor, dagis, avdelningar och mottagningar.

För det fjärde måste vi släppa fram enskilda alternativ. Det skapar utrymme för nytänkande och förnyelse inom dessa verksamheter och bidrar dessutom till att öka människors valfrihet.

För det femte måste vi avvisa drastiska indragningar från kommuner och landsting, som ju i stor utsträckning är ansvariga för välfärdspolitiken. Jag tror många i denna kammare har fått vittnesmål om den ansträngda ekonomi som i dag råder i många landsting och kommuner.

En av många som har vittnat offentligt om det är det moderata landstingsrådet i Stockholms län Ralph Lédel, som i ett brev till finansminister Feldt har klagat sin nöd. Han kräver helt resolut att Feldt skall betala tillbaka 28 miljarder som han anser att staten har "stulit" från landstinget. Enligt Lédel hade — och det är säkert riktigt — både sjukvård och kollektivtrafik varit bättre utan dessa statliga indragningar. Än värre skulle det naturligtvis bli om indragningarna fortsatte.

Enligt min och folkpartiets mening är alla dessa riktlinjer nödvändiga om vi skall klara välfärdspolitiken. Men flera av dem har visat sig vara politiskt kontroversiella.

Socialdemokraterna visar upp en oförlåtlig stelbenthet när de sätter sig emot både omprioriteringar och enskilda alternativ. De har hittills vägrat att ens diskutera någon enda justering av förmånerna i socialförsäkringarna, andra än sådana som driver upp kostnaderna. De har motarbetat en bättre samverkan mellan försäkringskassan och sjukvården för att korta opera-

tionsköerna. Och de vägrar styvnackat att släppa in enskilda alternativ inom det sociala serviceområdet.

Dessutom visar socialdemokraterna en förvånansvärd brist på förståelse för människors vilja att själva få göra de verkligt viktiga valen i livet, de som handlar om barnomsorg, skola, husläkare och mycket annat. Socialdemokraterna fortsätter att omyndigförklara människor.

Också i sitt framtidstänkande lever de kvar i det förflutna. I det s.k. 90-talsprogrammet vidhåller de den gamla socialdemokratiska uppfattningen att det är mer angeläget att kunna välja mellan olika prylar på marknaden än att välja mellan olika sociala tjänster.

Genom sin dogmatism bidrar socialdemokraterna till att alltför många människor förknippar välfärdsstaten med misslyckanden inom den offentliga sektorn. På den punkten inger gårdagens regeringsförklaring dess värre inget hopp.

Mot den här bakgrunden är det nödvändigt för oss socialliberaler att ta strid mot socialdemokraterna om välfärdspolitiken.

Men det är bara den ena fronten. Den andra går mot dem som ifrågasätter den gemensamt uppbyggda trygghetspolitiken. Den fronten är av gammalt datum men aktualiserades när ordföranden i moderaternas framtidsgrupp Hans Zetterberg i en artikel i Svensk Tidskrift på försommaren blåste till strid mot, som han skriver, "den välfärdsutbyggnad i socialdemokratisk och socialliberal anda" som skett i Sverige.

Han ifrågasätter välfärdsstatens institutioner. Han skriver: När "barn sänds till daghem, arbetslösa till omskolningscentrum, missbrukare till behandlingshem, sjuka till sjukhus, äldre till ålderdomshem, senildementa till långvård" innebär det att människorna skiljs från vardagens normala liv, och resultatet blir, hävdar han, "ett grymt, människoplågande inslag i vår älskade välfärdsstat".

Detta ifrågasättande av välfärdsstaten skall ses i samband med moderaternas skattepolitiska mål för 90-talet, att sänka skattetrycket i Sverige till 40 % eller med 150—200 miljarder kronor. När man från moderat håll framför en så grundläggande kritik mot välfärdsstaten och öppet utmanar socialliberala värderingar blir också en debatt med dem ofrånkomlig.

Vi socialliberaler slår vakt om välfärdsstaten. Den har inneburit en frigörelse för individen på så sätt att individen har fått trygghet och större möjligheter att forma sitt liv. Välfärdsstaten har befriat människor från tvång och beroende och givit också den ensamme och utstötta trygghet.

Dementa, sjuka, missbrukare och deras familjer kan just *tack vare* välfärdens institutioner få en bättre chans till ett normalt liv. Problemet i Sverige i dag är inte att vi har för många dagisplatser, behandlingsplatser för missbrukare eller platser i gruppboende för dementa. Vi har för få.

Men, herr talman, vi i folkpartiet nöjer oss inte med mer av det som redan är, eftersom allt naturligtvis inte är bra. Vi vill också utveckla välfärdsstaten. När det gäller barnomsorg, sjukvård, äldreomsorg och mycket annat skall individer och familjer själva få göra de viktiga valen.

Folkpartiet ensamt erbjuder ett alternativ som innebär välfärd med valfrihet, som innebär att människor får valuta för skattepengarna.

OLOF JOHANSSON (c):

Herr talman! Utvecklingen i Europa i dag är mera hoppingsivande än någonsin efter andra världskriget. Jag tycker att vi borde ägna också dessa frågor någon enstaka tanke. Utvecklingen och förändringarna berör hela Europa. Den som i dag begränsar Europaperspektivet enbart till Väst-europa – eller t.o.m. till EG – lever i ett gammalt och förlegat tänkande. Polen har fått en demokratisk regering, och Ungern förbereder demokratiska val. Dessa båda stater har tillsammans med Sovjetunionen och Jugoslavien tagit plats i Europarådet som gäststater. Michail Gorbatjovs framträdande inför Europarådet i början av juli skapar förväntningar inför framtiden. Europakonventionen om mänskliga fri- och rättigheter kan få anslutning också från östeuropeiska stater. Om så sker kan Europarådet bli ett forum för hela Europa med drygt 30 medlemsländer, inte 23 som i dag. Europas utveckling måste helt enkelt ses i ett alleuropeiskt perspektiv. Det betonas nu också av EG:s främste talesman, kommissionspresidenten Jacques Delors.

Sverige bör inte nöja sig med ett starkt begränsat ekonomiskt stöd till Polen för utveckling och miljöförbättring. I ett första skede bör en miljard svenska kronor under tre år avsättas för utvecklingsbefrämjande insatser för Polens folk. Och jag ser de 300 milj. kr. som regeringen fattat beslut om som ett första steg. Och varför skulle inte de svenska storföretag med marknads ekonomi som idégrund i sina stora investeringar utanför landets gränser vara beredda att inrikta några av sina miljarder på Polen och de baltiska staterna, i synnerhet om statsmakterna samtidigt backar upp en satsning på miljöteknik?

I denna löftesrika utveckling måste Sverige fullfölja sin linje i EG-förhandlingarna med fasthet och konsekvens. Sverige måste tillsammans med övriga EFTA-stater uppnå bästa samarbetsform med EG utan att ge avkall på svensk neutralitet och oberoende. Det kan inte ligga i någons intresse att Sveriges säkerhetspolitiska linje ifrågasätts. Det kan inte ligga i Sveriges intresse att medverka till nya barriärer mot Sveriges omvärld. Omvänt, vi i Sverige vill inte bli utsatta för diskriminering från vår omvärld.

Därför är det så viktigt att EFTA-linjen blir framgångsrik i förhandlingarna med EG. Det tycks bortom varje tvivel också vara kommissionspresidenten Delors' uppfattning. EG vill ha möjligheten att utveckla sitt politiska samarbete utan hinder av enskilda medlemmars neutralitetsförbehåll.

I den dynamiska europeiska utvecklingen med påtaglig avspänning mellan Europas stater kan det vara frestande att föregripa förhoppningar om framtiden. Förändringarna i Östeuropa påverkar ju i högsta grad säkerhetspolitiken. Men det är nödvändigt att skilja mellan avspänning deklarerad i ord å den ena sidan och konkret vidtagna nedrustningsåtgärder å den andra.

Samtidigt har vi anledning att uppmärksamt följa den osäkerhet och de nya spänningsmönster som följer i perestrojkans spår, inom stater lika väl som mellan stater. Sällan har så tydliga och överväldigande argument funnits för ett samlat försvarspolitiskt beslut i vårt land som just nu.

Utöver de säkerhetspolitiska skälen i vår omvärld gäller det vår egen obalans mellan mål, medel och anvisade resurser, liksom framtiden för JAS-projektet. Att i det läget särbehandla arméns fredsorganisation, utan möjlighet

till helhetsbedömning av försvaret, är olyckligt. Det förstärker bara bilden av svensk osäkerhet. Försvarspolitik är inte bara materiel. Det handlar också om tilltro och folklig förankring. Där betyder såväl den allmänna värnplikten som landskapsregementena mycket.

Inget parti kan helt frångå sig ansvaret för Sveriges ekonomi i det parlamentariska läge som råder i Sverige. Även de mest stridslystna oppositionspolitiker måste ibland frigöra sig från grälsjuka och konfrontationsvilja. Trots högkonjunkturen finns det betydande problem i ekonomin som kräver ett samlat politiskt ansvar för att kunna lösas.

Överhettningen måste dämpas så att vi inte skall få en upprepning av de allvarliga misstagen från 1974, 1975 och 1979, då avsaknaden av genomtänkt ekonomisk politik ledde till långvariga ekonomiska problem för landet. Vi behöver ett nytt skattesystem som främjar utveckling och en rättvis fördelning av välfärden. Vi behöver reformera den offentliga verksamheten, och vi måste öka insatserna för rehabilitering och arbetsanpassning så att fler människor som vill också kan delta i arbetslivet. Nyföretagandet behöver öka och förnyelse av näringslivet påskyndas.

Med debatten om det obligatoriska tillfälliga sparandet har vi uppnått något väsentligt: alla säger sig nu ömma för de sämst ställda pensionärerna. Ingen folkpartist eller moderat vill i den debatten minnas sitt ansvar när det gällt att beröva de sjuka pensionärerna friåret i sjukvården. Där handlar det inte om tior eller hundralappar. Där gäller det i värsta fall 10 000–20 000 kr. per år. I det nya debattläget kanske det t.o.m. kan gå att få ordning på undantagandepensionärernas situation. För det är ju alldeles klart att de har det allra sämst.

Å centerpartiets vägnar föreslog jag i somras en radikal höjning av grundpensionen. Förslaget bemöttes med negativa omdömen från andra partiers representanter i pensionsberedningen, med ett undantag. Beredningens ordförande Sture Korpi fann förslaget väl värt att pröva. Hård och befogad kritik har riktats mot skatteutredningens förslag om en särskild avgift om ca 18 % som skulle läggas på pensionerna. Det gäller i stället att söka skapa ett enhetligt skattesystem för pensionärer och andra inkomsttagare.

Moderaternas och folkpartisternas argumentation, som vi har fått en provkarta av här i dag, mot det obligatoriska sparandet innebär onekligen ett starkt stöd för centerns förslag om kraftigt höjd grundpension. Frågan är bara om partierna är mogna för ett omtänkande. Är de inte det, så är det bara ytterligare ett bevis för att er kampanj mot det obligatoriska sparandet inte syftat till att förbättra för pensionärerna. Syftet har i stället varit något annat. Det vore bra att få besked i dagens debatt!

Avsikten med det obligatoriska sparandet är att dämpa överhettningen och sänka inflationstakten i ekonomin. När man här åberopar dämpad detaljhandel i landet grundar det sig på felaktiga uppgifter. Prognoserna pekar klart uppåt. Det framgår också av SCB:s underlagsmaterial, om man läser det noga. Det är bättre att spara än att höja skatten – det var vår inriktning i våras. Vi behöver öka det personliga sparandet inom den privata sektorn i stället för det finansiella sparandet i den offentliga ekonomin. Eftersom pengarna skall betalas tillbaka enligt lag, med skattefri ränta senast 1992 och 1993, kan pengarna inte heller in-tecknas för nya offentliga utgifter. Detta var

*Partiledardebatt
med anledning av re-
geringsförklaringen*

för övrigt den genomgående linjen i vårens åtstramning; de pengar som tas in skall också betalas tillbaka.

Mot detta ställde folkpartiet och moderaterna så sent som i förrgår ökade budgetunderskott och därmed höjd inflationstakt, men ni var inte ens ense om den finansiering som ni kunde tänka er. Det blir följderna av skattesänkningar som skall täckas av opreciserade nedskärningar. Fördelningspolitiken lyste som vanligt med sin frånvaro. Därmed följer kompensationskraven som ett brev på posten. En gemensam plattform med parterna på arbetsmarknaden måste eftersträvas. Så var det 1981, så bör det bli nu. Därför välkomnar vi regeringens inbjudan till skatteöverläggningar, där också arbetsmarknadsparterna deltar.

En stor skattereform blir inte lättare att genomföra i samhällsekonomisk obalans med överhettning och uppdämda kompensationskrav. Ett huvudsyfte med skattereformen måste vara att få en nedväxling av kostnadsutvecklingen. Ett annat syfte är att främja arbete framför spekulation, skatteplanering och användning av miljöskadlig energi. Enligt min uppfattning är det två grupper som är våra stora arbetskraftsresurser. Det är pensionärerna och de som tvingats lämna arbetsmarknaden på grund av sjukdom, arbetsskador o.d., ofta beroende på brister i arbetsmiljön. De finns bland långtidssjukskrivna och förtidspensionärer. Därför är stöd för rehabilitering och bättre arbetsmiljö samt minskad beskattning av pensionärerna avgörande. Det är därför vi vill jämställa pensionärerna med andra grupper i inkomstskattesystemet genom höjd grundpension. Dessutom innebär förslaget ökad rättvisa för pensionärer utan tjänstepension.

Den ekonomiska utvecklingen efter vårens beslut har bekräftat att en åtstramning var motiverad. Avsikten med det obligatoriska sparandet har inte varit att tvinga fram ett sparande där inget utrymme finns. Självfallet finns det anledning att lyssna också till andra pensionärer med knappa ekonomiska marginaler, förutom de pensionärer som i dag är undantagna. Det är ju därför vi har föreslagit ett avdrag på skatten, dvs. skattereduktion, som en modell för 1990. Det skulle just undanta pensionärer med begränsade inkomster utöver pensionen. De kommande skatteöverläggningarna bör ge konkreta besked i detta avseende.

Det är barnen och ungdomarna som ger löften om framtiden. Men många unga far illa även här i vårt välfärdsland — och otrygghetens barn kan bli ungdomar på drift utan förståelse för våra gemensamma normer och lagar. Därför behövs en familjepolitik som ger mer tid tillsammans för barn, ungdomar och föräldrar. Dessutom leder det till valfrihet och ökad rättvisa. Vi har vårt förslag om ett vårdnadsbidrag. Unga utsätts också för narkotikahandlarnas människofientliga girighet och bottenlösa cynism. På varje ort i detta land har vi en högstadieskola — och det handlar om många — där narkotika bjuds ut. Det är i varje fall polisens bedömning.

Rätt och orätt, respekt för medmänniskor, efterlevnad av dessa normer får aldrig styras av tillgången på fängelseplatser. På den punkten — för att göra ett litet undantag — vill jag här i dag instämma med Carl Bildt. Samhällets reaktion mot brottslighet måste vara snabb och konsekvent. Brottsoffren måste ges ökat stöd.

Vi måste sätta gränser, visa att våld och narkotika aldrig kan accepteras i

vårt samhälle. Vi måste samtidigt se sanningen i vitögat. Våldet och drogbe-
roendet bland vuxna är än mer utbrett. Det slår till inom familjen och på
gatan. Våldet och narkotikan är nycklar till dödens rike, har författare sagt.
Narkotikabekämpningen kräver internationell samverkan, men vi behöver
också en landsomfattande aktion mot våldet och mot narkotikan i vårt eget
land. Så visar vi respekt för livet!

När miljön förstörs går vårt samhälle mot den obevkligaste av gränser —
vad livet och naturen tål. Med egen läkekonst kan naturen återställa många
skador, men arter av växter och djur som utrotas återser vi aldrig. Den obe-
hagliga sanningen är att vi inte på förhand vet när gränsen överskrids. Kol-
dioxidproblemet och den s.k. växthuseffekten är bra exempel på just detta.
Därför är reparationer i efterhand alltid osäkrare. Att förebygga miljöska-
dor är den enda säkra vägen.

Snart trettio år efter det att centern först tog upp miljöfrågorna och tjugo
år efter det att OECD första gången belyste sambandet mellan ekonomi och
ekologi är det fortfarande svårt att få gehör för det självklara. Ingen har rätt
att föröda naturen — mark, vatten och luft — eller rätt att förstöra andra
människors liv och hälsa, kommande generationers livsförutsättningar. Ut-
släppsgränser måste sättas, miljöavgifter måste införas. "En ansvarsfull hus-
hållning med naturresurser är ett villkor för en god ekonomisk utveckling",
skrev finansutskottet i våras.

Tyvårr har den svenska industrin ringa förståelse för miljöavgifter. När det
verkligen finns grund för helt olika beskattning av olika energislag, då före-
slår skatteutredningarnas majoritet moms jäms över på energi — ett förslag
som undergräver möjligheterna att beskatta efter miljöskadlighet.

När tidpunkten för kärnkraftsavvecklingen närmar sig, även för de mest
senfärdiga, då handlar debatten om förenligheten i riksdagsbesluten om
kärnkraftens avveckling, bevarande av de fyra outbyggda Norrlandsälvarna
och kravet på ett koldioxidtak. Som om vi hade uttömt alla möjligheter till
hushållning, sparande och effektivisering på energiområdet eller givit de för-
nyelsebara alternativen en chans under 80-talet! Nu vet vi att bara sedan
1982 har 40 miljarder kilowattimmar tillförts marknaden. Kärnkraftselen
har tredubblats på sju år. Det hade naturligtvis varit betydligt lättare att
ställa om när kärnkraftselen var en tredjedel av dagens, när investeringarna
inte var gjorda och när direktelen i bostäderna var begränsad. Men det var
ju så här linje 1 och linje 2 ville ha det. Därför har ni också huvudansvaret
för att fullfölja era alternativ, trots deras konsekvenser. Och det är, som alla
vet, att kärnkraften skall avvecklas. Det finns bara en linje som håller. Den
innebär att fullfölja av svenska folket och riksdagen fattade beslut. Besluten
fattades den 23 mars resp. den 10 juni 1980, om någon skulle ha glömt det.
Men eftersom kärnkraftens, "hökar" inte ger upp så lätt vore det motiverat
att regeringen kallade partierna till överläggning inför beslutet 1990. Det
skulle klagöra vilka som står fast vid riksdagens beslut och folkomröstning-
ens resultat. I den här frågan har landet inte råd med en lång period av osä-
kerhet.

Till sist: Biotekniken gäller själva livets finmekanik. Den rymmer möjlig-
heter, som kan betyda lösningen för vår tids stora frågor — svält, miljöho-
ten, aids. Men biotekniken medför också risker och avgöranden som gäller

etik och moral. Svaren måste ges genom en heltäckande lagstiftning som anger bioteknikens etiska, sociala och miljömässiga ramar. Beslut om biotekniklag får inte förhalas längre. Det handlar om respekt för livet.
(Applåder)

LARS WERNER (vpk):

Herr talman! I kväll, den 4 oktober, samlas direktörsklubben på nytt till möte – den här gången i Globen, under ledning av Nicolin, Laurin, Randholm och alla de andra. Nu har det gått så långt att man får plats i Globen. Ekonomin är ju så dålig att man tar inträde. Stämningen är väl heller inte särskilt hög. Det är väl mera sterbhusstämning – man skall dela upp dödsboet från de glada dagarna i början av 80-talet.

Det var mera fart på det här förut. Då talade man om att man skulle, om löntagarfonderna blev verklighet, rulla ut taggtråd. Då skulle man hänga de fackliga funktionärerna. Men de flesta av oss lever ännu.

En av de få som är kvar från det här dagarna på 80-talet är Nicolin. Men jag tycker att Nicolin har blivit utslätad. Det var roligare att se Nicolin demonstrera i början av 80-talet på Stockholms gator. Nu har han möte i Globen, till ackompanjemang av arméns musikpluton och några framstående artister. Jag måste säga till Nicolin och de andra: Håll på så här ett tag till! Om några år kommer ni att kunna ha möte i telefonkiosken här utanför huset. Där får ni plats, Randholm, Nicolin och Laurin! Jag säger som Ahlmark sade: Lycka till!

Herr talman! Inför varje sekelskifte har framtidsfrågorna kommit i centrum, så också den här gången. Det har blivit många 90-talsprogram, med riktlinjer och framtidsvisioner. Det har hållits seminarier, skrivits rapporter och spekulerats om 90-talet och framtiden. Men det är inte bara 90-talet och sekelskiftet som reser frågor om framtiden.

Det kanske mest karaktäristiska i dag är att ingenting längre är sig likt. Det spelar egentligen ingen roll vart vi vänder blicken – om vi ser ut över världen eller om vi bara håller oss inom vårt eget lands gränser.

Ser vi ut över världen, upptäcker vi snabba, genomgripande förändringar. Sedan Reykjaviksmötet mellan Reagan och Gorbatsjov är förhållandena i dag mellan USA och Sovjetunionen radikalt annorlunda. Något stort och genomgripande håller på att ske.

Stormakterna tävlar i dag om att prestera flest nedrustningsförslag, vilket egentligen får den svenske överbefälhavarens krav på kraftiga höjningar av militärutgifterna att framstå i en något märklig dager. Den ömsesidiga misstron mellan stormakterna är i dag mycket mindre än tidigare. I stället har ett omfattande samarbete inletts, trots de ideologiska och politiska olikheterna. Hur omfattande förändringarna till sist blir vet vi ännu inte.

Men en sak är säker: Vi har kommit in i en period där det krävs mer rörlighet och flexibilitet i politiken än som varit fallet på mycket länge. Ingenting är sig likt när det gäller förhållandet mellan NATO och Warszawapaktens länder i Europa. I Polen har en icke-kommunistisk regering tillträtt, den första i sitt slag. I Ungern har man rivit taggtråden mot Österrike och väst. Staterna i Östeuropa eftersträvar samarbete med Västeuropa och EG.

Vem kunde föreställa sig detta för bara några år sedan? Är det här ett

första steg – om än ett litet sådant – mot ett förverkligande av parollen om upplösning av militärblocken i Europa? Står vi inför en period av militär nedrustning och avveckling av kärnvapnen? En viktig förklaring till den radikalt förändrade och förbättrade internationella situationen är naturligtvis utvecklingen i Sovjetunionen. Gårdagens falska kulisser har burits bort, och med glastnost och perestrojka rivs resterna av det gamla Stalinistiska arvet.

Vi har nyligen sett en valrörelse i Sovjet, mycket lik vår egen, där flera av kommunistpartiets officiella kandidater slogs ut. Ett helt nytt Högsta Sovjet har valts. Det är slut på det gamla debattlösa Högsta Sovjet, vars korta sessioner endast var till för att konfirmera vad partiets centralkommitté och politbyrå hade beslutat. I stället har vi fått se en livligt debatterande och vital Folkkongress, som nästan t.o.m. får den svenska riksdagen att framstå som en tämligen sömning tillställning. . .

Här hemma är det sig heller inte längre riktigt likt. Det s.k. folkhemmet uppvisar allt fler fel och brister. Det är visserligen riktigt att gårdagens arbetslöshet till stor del är borta för närvarande, och de 90 miljarder som de borgerliga lämnade efter sig i fråga om budgetunderskottet är också borta.

Den officiella sektorn har förbättrats men svarar ändå dåligt mot de stora behov som finns. Bristen på daghemsplatser är svår. Väntetiderna på sjukhusen är långa. Antalet bostadslösa ökar.

Gamla metoder och medel och gamla synsätt och perspektiv är inte längre gångbara. Det krävs ett omfattande omtänkande och nytänkande. Därför är ingenting sig längre likt.

En del vill se detta som en uppbrottets tid. De borgerliga talar med glädje om att socialismen är död eller döende. Till dem skulle jag helt stillsamt vilja säga: Förväxla inte de socialistiska ländernas problem, missgrepp och övergrepp med detta att de socialistiska idealen skulle vara döda!

Frihet, rättvisa, jämlikhet och solidaritet är högst levande begrepp inte minst i vårt eget land.

Varför protesterar annars så många mot förslaget till ett nytt skattesystem? Jo, därför att de anser att förslaget är orättvist och orättfärdigt. Därför att det ökar klyftorna! Solidariteten sätts alltid på svåra prov när man går in i det som vi nu kallar tvätredjedelssamhället, där två tredjedelar av befolkningen har goda livsvillkor samtidigt som en tredjedel brottas med stora svårigheter, och ännu större svårigheter än tidigare.

Ingenting är sig längre likt mellan partierna i Sverige. Förhållandet mellan de borgerliga partierna kan egentligen bäst liknas vid att två slår den tredje. Det har vi fått bekräftat här i dag och det blir väl ännu värre under den närmaste timmen. Förhållandet mellan regeringen och borgerligheten är inte som vanligt, och förhållandet mellan vårt parti och regeringen är heller inte vad vi skulle önska att det var.

Till allt detta är det väl ingen överdrift att säga att det är ett något frostigt klimat mellan regeringen och fackföreningsrörelsen.

Man nästan frågar sig: Vem älskar egentligen den svenska regeringen?

I den här politiska situationen säger Ingvar Carlsson i en intervju i Dagens Nyheter att han ofta tänker koalitionstankar, i vart fall hypotetiskt. Ja, han förbereder sig hypotetiskt, det är riktigt.

”Ska man vinna något väsentligt, nämligen en stabil regering som kan bedriva långsiktig politik, då regerar man över blockgränserna, inte med vpk.”

Då är det fråga om följande. Vill regeringen föra en rättvis fördelningspolitik, behöver man inte gå över några blockgränser.

Vill man föra en framtidsinriktad energi- och miljöpolitik, behöver man inte gå särskilt långt över blockgränsen, om man ens behöver gå över den.

Det är nog bra med starka regeringar, men vilken politik skall de föra? Man kan ju inte regera på måfå, bara för nöjet att få regera, inför de problem som tornar upp sig inför 90-talet.

Frågan är: Vem eller vilka tänker sig Carlsson en koalition med och kring vilka frågor?

Är det ett fortsatt tvångssparande tillsammans med centern?

Är det en skattereform med stora marginalskattesänkningar främst för höginkomsttagarna tillsammans med folkpartiet?

Är det en avvecklingsplan för kärnkraften någon gång i framtiden tillsammans med de gamla vännerna från linje 2 i folkomröstningen, dvs. folkpartiet?

Eller är det ett samarbete med moderaterna för att kasta ytterligare miljarder i halsen på de privata koncernerna bakom JAS-gruppen? Det kan vara en fråga för den andre Carlsson.

Tror man att man kan klara utbyggnaden av barnomsorgen ihop med folkpartiet och andra pysslingar?

Är det en Öresundsbro tillsammans med näringslivet, Gyllenhammar och moderaterna som hägrar?

Med vem eller vilka har man tänkt sig att lösa de växande arbetsmiljöproblemen, för att skapa det goda arbetslivet, som statsministern själv talar om i regeringsförklaringen?

Med vem eller vilka har man tänkt sig att slå vakt om den gemensamma sektorn, en sektor med betydande brister och problem som kräver dels ökade resurser, dels ökad demokratisering, där de anställdas erfarenheter och kunskaper tas till vara?

Just synen på den offentliga sektorn markerar en skiljelinje i svensk politik. Inför förra årets val möttes de tre borgerliga partierna på Gotland och enades om privatisering av delar av den offentliga sektorn. Carl Bildt sade då att det finns tre borgerliga partier som står varandra närmare än någonsin förr. Det var då det.

De borgerliga partiernas enda lösning på den gemensamma sektorns problem är privatisering kombinerat med luddigt tal om effektivisering och ökad produktivitet.

Den som tror att man inom t.ex. vårdsektorn kan mäta produktivitet på samma sätt som vid löpande bandet inom industrin borde studera bristerna inom vården, där det inte i första hand handlar om vilket antal sjuka personalen kan ta sig an, utan där det finns en övergripande mänsklig dimension som är ännu viktigare.

Man kunde också gå ut och studera förhållandena bland den personal i hemtjänsten i Stockholm som häromdagen tvingades ta till strejk för att markera under vilka orimliga arbetsförhållanden som den tvingas arbeta och

som tvingas säga nej till människor som behöver hjälp. Försök säga till den personalen att den inte är effektiv nog, att den måste öka produktiviteten!

Den offentliga sektorn har under de senaste åren drabbats av stora nedskärningar och fått en allt mindre del av bruttonationalprodukten.

Moderaternas s.k. framtidsgrupp har nu lanserat en ny teori under ledning av Hans Zetterberg. Han delar upp världen i den stora och den lilla världen. Den stora världen är marknad och byråkrati. Den lilla världen är familjen och vännerna. Solidaritet, säger moderaterna, behövs bara i den lilla världen. Konkurrens, vinstintresse och privatisering skall styra den stora världen.

Det är inte så ofta jag har anledning att säga det, men tack, Bengt Westerberg, för den mycket välgrundade kritiken mot Zetterbergs och moderaternas framtidsgrupps grumliga tankar om den svenska välfärdspolitiken!

Inom arbetarrörelsen menar vi att solidaritet är vägen för människorna att lösa gemensamma problem, även i den stora världen. Med solidaritet tillfredsställer man behov som bostad, mat och trygghet, och man löser miljöproblem. Med solidaritet och demokrati kan man påverka både sitt eget liv och samhällslivet.

Moderaternas framtidsgrupp skriver vidare – och det vore klagörande om Carl Bildt kunde tala om vad man polemiserar mot – att det är bättre med rikedom än med fattigdom, bättre med skönhet än med fulhet. Det låter nästan som en sidokommentar vid Bukowskis konstauktion.

Det verkar vara konstauktionernas världsbild som präglar moderaternas framtidsgrupp. I den lilla världen, hemma, går man och tittar på sina tavlor och andra investeringsobjekt, och sedan går man över till den stora världen, konstauktionen, och där är det konkurrens. Men världen är dess bättre inte som en konstauktion.

Världen innehåller lyckligtvis mycket mer av solidaritet och sammanhållning bland människor, främst bland dem som saknar makt och inflytande, som ensamma är utan inflytande men som tillsammans kan påverka. Demokrati innebär att påverka både tillsammans och själv, utan att plånboken är det avgörande kriteriet för maktställningen.

Regeringsförklaringen ger inte svar på de väsentliga frågorna om utbildning och vård, energi- och trafikpolitik och inte heller om hur besluten skall flyttas närmare människorna, både i arbetslivet och i samhället i övrigt.

Regeringen håller fast vid tvångssparandet, som man drev igenom tillsammans med centerpartiet.

Man ger ingen antydning om hur man ser på den fördyring av boendekostnaderna och den gigantiska förmögenhetsomfördelning som blir följderna av höjd byggmoms.

Man nämner ingenting om den skandal som håller på att växa fram kring JAS-projektet.

Man talar mycket litet om hur kärnkraftsavvecklingen skall ske.

Man är okonkret när det gäller att lösa problemen för de gamla och sjuka inom vårdsektorn.

Man går ganska flyhänt över problemen när det gäller EG.

Det enda konkreta är två överläggningar, varav den ena redan är effektuerad genom inbjudan.

Det räcker inte.

I regeringsförklaringen ondgör man sig över att det tycks vara för många partier i parlamentet och att det kan uppstå en vågmästarroll i den svenska riksdagen. Regeringen anser tydligen att sex partier är för mycket, trots att svenska folket i val har bestämt att det skall vara så många. Det var en dålig och onödig formulering, och jag vill fråga Ingvar Carlsson: Hur många partier accepterar ni att det finns i den svenska riksdagen?

INGER SCHÖRLING (mp):

Herr talman! Någon partiledare är jag inte, men jag är kvinna och jag är företrädare för miljöpartiet. Jag är glad för båda delarna, och alldeles särskilt glad är jag i dag att miljöpartiet har både män och kvinnor som företräder partiet. Hur hade det sett ut om kvinnorna inte hade varit representerade i riksdagsårets inledande debatt anno 1989, när den svenska väljarkåren faktiskt till 50 % består av kvinnor och Sveriges riksdag till 38 % består av kvinnor?

I går presenterade Ingvar Carlsson regeringsförklaringen. Den är förstas välformulerad, och här nämns miljö och miljöproblematik många gånger. Det står att "miljöhänsyn skall genomsyra hela samhället" och att "90-talet skall bli miljöns årtionde". Det gläder förstås en miljöpartist mycket, men pass upp! Det står också att "en ansvarsfull ekonomisk politik överordnas övriga politiska krav". Det kallar jag för en helgardering!

Riktigt betänksam blir jag när statsministern som avslutning säger: "Vi har klarat svårare utmaningar än de som vi nu står inför." Vilka utmaningar är det som statsministern menar? Vilka utmaningar är värre än ozonskiktets förtunning, med skador på människa och växtlighet som följd? Vilka utmaningar är större än de klimatförändringar som hotar oss alla genom växthus-effekten? Vilka är större än försurningen av mark och sjöar, föroreningarna av luft och vatten, kemikaliesamhället, avfallsberget? Med all respekt för de utmaningar som har funnits och finns i form av arbetslöshet och demokrati-frågor, nog har väl de nu aktuella utmaningarna en helt annan dimension, Ingvar Carlsson?

Tyvärr kan vi i miljöpartiet de gröna inte finna annat än att miljöfrågan är en marginalfråga i regeringsförklaringen. Trots att sakläget talar för en grön politik, fortsätter man i den gamla huvudfåran. Det saknas styrning och politisk handling som visar att man har insikt om de gränser som finns för ekonomisk tillväxt. Regeringen verkar inte vara riktigt kapabel, eller kanske inte enig om, att ta de beslut som krävs och som skall bidra till att vi kan uppnå ett samhälle i ekologisk balans.

Vi kan inte fortsätta som om ingenting allvarligt hade hänt. Visst är det bra med filter och tekniska lösningar på de miljöproblem som finns. Sådana skall vi naturligtvis oförtrutet arbeta vidare på. Men det är inte nog. Det räcker inte när det är det grundläggande produktions- och konsumtions-mönstret, hela livsstilen i dagens samhälle, som behöver ändras. Vi behöver en regering som har insett det.

Det handlar om en grundsyn. I slutet av augusti hade DN en ledare med rubriken De gröna kollektivansluts. Det var apropå diskussionen i sommar om indefinieringen av miljöpartiet på höger-vänster-skalan. Nu varken kan

eller vill vi bli indefinierade på denna skala, eftersom det grundläggande synsättet och det ideologiska ursprunget skiljer sig radikalt från både höger och vänster.

Liberaler och socialister ser ekonomins och samhällets lagar som absoluta gränser för mänsklig verksamhet, men naturlagarna uppfattas som manipulerbara genom teknisk utveckling och ekonomisk tillväxt. Vi, de gröna, ser i stället naturens lag som gräns för mänsklighetens möjligheter, medan alla mänskligt skapade ekonomiska och sociala mönster kan förändras, steg för steg genom gemensamma beslut och gemensamt handlande. Det var bl.a. mot bakgrund av denna grundsyn som vi sade nej till det bedrövliga förslaget om tvångssparande och menade att en sådan här åtstramning i stället för att vara en isolerad konjunkturpolitisk händelse måste bli första steget i en målmedveten omläggning av ekonomi- och skattepolitik. Dessutom skulle åtstramningen direkt inriktas på områden av central betydelse för miljö- och resurshushållning, som t.ex. miljöskatter på förorenande utsläpp samt höjda energiskatter, medan järnvägsinvesteringarna och miljöinvesteringarna skulle ökas.

Även när det gäller skattereformen utgår vi från dessa värderingar och är beredda att på ett konstruktivt sätt medverka i alla de överläggningar och beslut som leder till en skattereform. Vi är också beredda att ta ansvaret för finansieringen av reformen till sista kronan. Förutsättningen för vår medverkan är att det finns gehör från andra partier för att diskutera förändringar i de nu liggande förslagen på två områden. Det första gäller reformens miljöprofil.

Självklart kan inte skattefrågan frikopplas från de krav som miljö- och resurskrisen ställer. Självklart måste ett av de primära målen för skattereformen vara att ta till vara de möjligheter skatterna ger som styrmedel för en bättre miljö och ett minskat resursslöseri.

De förslag som hittills presenterats av utredningarna är tyvärr halvhjärtade i sin miljöprofil, för att inte säga direkt dåliga i vissa avseenden. Förslagen om miljöavgifter och moms på energi, kombinerat med sänkta punktskatter, leder visserligen till höjda energiavgifter för hushållen, men företagen, som får dra av momsens kan fortsätta att slösa. I miljöpartiet säger vi att det är självklart att sparmål även skall gälla för företag. Skall vi uppnå de tre målen kärnkraftsavveckling, bevarade nationalälvar och ingen ökning av koldioxidutsläpp får alla vara med och dra sitt strå till stacken.

Vår andra huvudinvändning mot skatteutredningens förslag gäller skattereformens fördelningsprofil. Här har miljöpartiet gjort samma bedömning som LO, dvs. att låginkomsttagarna som grupp förlorar på skattereformen, medan höginkomsttagarna gynnas. De s.k. dynamiska effekterna av reformen, som folkpartiet och moderaterna försöker göra så stort nummer av, är i själva verket ett direkt resultat av de här orättvisorna. Lågavlönade deltidsarbetare skall tvingas att arbeta mer för att inte förlora på reformen. Är det verkligen någonting som en socialdemokratisk regering är beredd att ställa upp på?

Varför håller ni fast vid skatteuppgörelsen med folkpartiet? Varför inte pröva en uppgörelse med det gröna bältet i riksdagen, Ingvar Carlsson? Visa att ni menar allvar med att ni är ett miljöparti och att ni är ett parti för små-

folket i enlighet med arbetarrörelsens bästa traditioner! Då kan ni också räkna med vårt stöd.

Herr talman! Det har på många sätt varit en spännande politisk sommar. För gröna politiker har det varit alldeles särskilt spännande. Vi har sett gröna valframgångar i Frankrike, Holland och England och nu senast i Västtyskland. Det är de gröna frågorna som stått, och som står, i centrum och som har dominerat debatten, inte bara i Sverige utan i Europa och i världen. I Sverige gäller det den allmänna opinionen. 70 % anser att miljöförstöringen är det största hotet. Det gäller industri och företag där man har börjat ta miljöfrågorna på "blodigt" allvar, fast kanske på litet olika grunder, allt i från verkligt seriöst miljövärn till att det mest är ett led i marknadsföringen att använda "miljövänligt" som säljargument.

Det har varit spännande även på andra politiska plan i vår och i sommar. Inte mindre än två haverier har vi fått vara med om. Det ena var jakt-, attack- och spaningsplanet JAS. Detta projekt har kostat ofantligt mycket pengar och fortsätter att sluka pengar som en omätlig drake. Lagg ner JAS-projektet! Det är vårt råd.

Det andra haveriet, kanske mer väntat och mer totalt, var blockpolitiken. Där står moderaternas och folkpartiets politik för totalhaveriet och centerpartiets för skevheter i styrsystemet.

Grälet och diskussionerna i det forna borgerliga blocket har satt fart på en del spekulationer bland ledarskribenter runt om i landet. En del brister ut i total pessimism och talar om "landet utan alternativ" och "landet utan opposition". En del kan t.o.m. tänka sig en ändring av svensk författning och valmetod för att få fram ett alternativ. Är det en författningsreform som regeringen också är ute efter, eller hur skall vi tolka tongångarna i gårdagens regeringsförklaring? Statsministern talade om att de nordiska länderna under lång tid har haft handlingskraftiga regeringar och vitala parlament: "Det finns nu tecken på att denna stabilitet håller på att upplösas. Sverige har hittills varit förskonat från detta. Med sex partier i riksdagen har dock riskerna för vågmästarlägen ökat."

Den förändring i politiken som vi ser beror på att väljarna har sagt sitt, precis som Lars Werner anförde. Gamla politiska rörelser går bakåt och nya växer fram. Vilken demokratisyn har de som försöker "förskona" samhället från nya politiska rörelser? Nej, instabiliteten i Sveriges riksdag beror på att socialdemokraterna är vågmästare. Om ni förde en kraftfull miljöpolitik och en solidarisk fördelningspolitik, skulle också stabiliteten i riksdagen öka.

För några är det kanske sorgligt att allt inte förblir vid det gamla och in-vanda, men för andra är det naturligt att även politiska mönster ändras. Visst finns det alternativ, och jag tänker här nämna fem förhållanden som visar på detta.

1. Det är uppenbart att miljösituationen i världen kommer att tvinga fram en grön politik och ekologiskt hållbara lösningar.

2. I Europa och i Sverige finns i dag en klar allmän opinion som tar miljöhoten på allvar och anser att miljön är den viktigaste politiska frågan. Också industrin är känslig för den allmänna opinionen, och de senaste årens, ja, det senaste årets attitydförändring och ökade miljömedvetande inom industrin visar tydligt att så är fallet.

3. Den havererade blockpolitiken, centerns samarbete med socialdemokraterna och folkpartiets angrepp på moderaterna visar att en borgerlig trepartiregering knappast kan anses vara ett möjligt alternativ.

Ur grön synvinkel är detta inget att sörja över med tanke på det inflytande moderata samlingspartiet, som inte precis har gjort sig känt för att vara något miljöparti, skulle ha kunnat få i en sådan regering.

4. En "stor koalition", som statsministern inviterade till i DN förra veckan, avvisades raskt av folkpartiet och centern, och inte heller det är något alternativ.

5. Ett grönt bälte kan tydligt skönjas i många politiska frågor. Ett organiserat samarbete mellan centern, vpk och miljöpartiet och även socialdemokratiska grupper finns i viktiga framtidsfrågor som energi, EG, skatter, Öresundsbron och genteknik.

Vi vet att det finns stora spänningar inom det socialdemokratiska partiet. Det handlar om olika uppfattningar i många av de viktiga framtidsfrågorna som miljö, energi, EG, reklam-TV, skattepolitik och fördelningspolitik.

Det norska valresultatet har visat att det inte är orealistiskt att räkna med att partierna till höger och vänster kan förlora omkring 15 % av rösterna i ett val. I Sverige vore det inte omöjligt att ett tydligt grönt alternativ skulle kunna få över en tredjedel av rösterna redan i valet 1991.

Vad talar detta för? Jo, att en grön regering vore inte bara önskvärd, utan också ett möjligt alternativ.

I miljöpartiet de gröna arbetar vi för att de gröna frågorna skall få allt större dominans i samhällsdebatten, för att grön politik skall få stöd i allt bredare kretsar i samhället och för att det gröna bältet i riksdagen skall förstärkas i allt fler viktiga frågor och skall leda fram till gemensamma alternativ till den traditionella förstelnade politiken.

Vi är optimistiska med tanke på att 70 % av svenska folket anser att miljöförstöringen är det största hotet och med tanke på att 90 % av svenska folket kan tänka sig att sänka sin materiella standard för att rädda miljön. Det är alltså inte svenska folkets miljömedvetande som det är fel på, utan på miljömedvetenheten i de gamla och tröga partierna.

Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! I går redovisade jag regeringsförklaringen inför riksdagen. Där slogs fast nödvändigheten av stabilitet och balans i vår samhällsekonomi. Vi pekade på de svåra och viktiga frågor som vi står inför och som har långsiktig betydelse för vårt lands utveckling. Vi inbjöd till diskussion och samverkan, inte bara i EG-frågan, där vi redan har åstadkommit ett sådant samarbete, utan också om den stora skattereformen.

I dag kom i den största morgontidningen en sorts "oppositionsförklaring" från moderatledaren Carl Bildt. Det var en stridsförklaring mot de två övriga borgerliga partierna. Samma dag som vi har denna viktiga partiledardebatt väljer ledaren för det största borgerliga partiet att attackera de två övriga borgerliga partierna på ett sätt som saknar motstycke under årtionden. Jag skulle kunna uttrycka det så att det tydligt demonstrerar hur moderaterna sätter partiintresset framför landets intresse. Denna "oppositionsförklaring"

från oppositionsledarens sida säger kanske mer än något annat om det politiska läget inom borgerligheten.

Carl Bildts budskap i dag har varit mera pengar till värden och skolan, indragning av 14 miljarder kronor i statsbidrag till den kommunala sektorn – vilket väcker våldsamma protester från moderata landstings- och kommunalråd – högre löner, till lärarna förmodar jag, och sänkta skatter.

Efter det här budskapet tror jag att jag vet vad jag i fortsättningen skall svara när svenska och kanske även utländska journalister ställer frågan varför vi inte har någon Carl I. Hagen i Sverige. Det finns inte behov av någon sådan partiledare i Sverige efter ett budskap av det slag som vi har fått lyssna till från Carl Bildt.

Carl Bildt påstod liksom Bengt Westerberg att det inte behövs någon åtstramning, eftersom konsumtionsökningen ju är så låg. Den har varit låg under en kort period, av två alldeles speciella skäl. Det ena är att hushållens elförbrukning gick ned med 12 % på grund av den mycket varma vintern. Det är väl ingen av oss som spekulerar i någon långsiktig klimatförändring som skulle leda till att detta upprepas. Det räcker att gå ut ur det här huset nu i oktober för att få en påminnelse om att vi går emot kyligare tider.

Det andra skälet är att bilförsäljningen har gått ned. I övrigt ökar konsumtionen med 2–3 %. I Handelsbankens nyligen utgivna prognos säger man att man inte räknar med någon ytterligare dämpning av den privata konsumtionstillväxten under den närmaste 18-månadersperioden. Man varnar i stället för fortsatt överhettning.

Den som har skrivit detta är Ulf Jakobsson, tidigare planeringschef i finansdepartementet under den borgerliga perioden. Vad han säger har därför kanske någon trovärdighet.

Bengt Westerberg hade flera bra avsnitt i sitt inlägg. Han avvisar de drastiska indragningarna i kommunerna och landstingen. Han säger att vi socialdemokrater slår vakt om välfärdsstaten. Jag skulle då vilja påminna om vad jag sade i augusti 1988, nämligen att ni som vill att folkpartiet inte skall vara ett andra högerparti och som vill att den spåda planta som heter socialliberalism skall frodas skulle rösta på socialdemokraterna i det årets val. Endast i hägnet av en stark socialdemokrati kan nämligen denna planta frodas. Jag vet att Tage Erlander hade precis den erfarenheten.

Genom att socialdemokraterna vann valet har man fått en glidning åt vänster inom folkpartiet, men jag är inte absolut säker på att vi hade haft någon motsvarande argumentation för socialliberalismen, om moderaterna hade gått fram kraftigt i förra årets val.

I Olof Johanssons anförande fäste jag mig vid två saker. Han talade om hur fördelningspolitiken lyser med sin frånvaro i de inlägg som folkpartiet och naturligtvis framför allt moderaterna gör i skattepolitiken. Han sade vidare att en skattereform inte blir lättare att genomföra om vi inte har en samhällsekonomisk balans. Nej, har vi en samhällsekonomisk obalans – och naturligtvis skulle det bli följden av en finanspolitik av det slag som moderaterna propagerar för – blir det utomordentligt svårt att genomföra en skattereform.

Lars Werner åberopade ett uttalande som jag enligt Dagens Nyheter skulle ha gjort om att jag ofta tänker på en koalition. Jag har inte sagt det –

jag har annat än en koalition att tänka på. Detta är alltså ett felaktigt referat i Dagens Nyheter – det är inte mina ord. Däremot har jag sagt att jag inte principiellt avvisar en koalition. Vi har haft sådana tidigare. Det kan tänkas att vi får en koalition i en framtid, men jag har sagt att detta inte har någon som helst aktualitet nu.

Det skulle emellertid vara utomordentligt märkligt om vi i denna kam- mare inte diskuterade de parlamentariska problemen i ett läge då man för en debatt på tidningarnas ledarsidor liksom på möten och konferenser, där det framförs förslag om en författningsändring. Skulle vi då i denna kam- mare inte diskutera detta problem? Det är ju ändå ett faktum att den poli- tiska kartan i Norden i dag ser ut på ett helt annat sätt än tidigare. Nordens länder hade tidigare stabilitet, drabbades sällan av regeringskriser och an- ordnade sällan nyval. I dessa länder hade man tidigare inte partier långt ut till höger, partier som man har nu och av vilka en del dessutom då och då gör rasistiska uttalanden. Det är klart att man mot den bakgrunden skall disku- tera riskerna för att någonting liknande kan hända i Sverige. Alla bör vi kunna vara överens om att avvisa alla former av rasistisk politik. Det är inte heller ointressant om vi lyckas skapa regeringar som har en sådan handlings- kraft att de kan lösa människornas vardagsproblem. Detta kan man, Lars Werner och Inger Schörling, inte gå förbi med några allmänna ord. Om vi inte kan skapa underlag för att fatta även impopulära beslut i denna kam- mare, hjälper det inte att tala vackert om rättvisa och jämlikhet, för det kom- mer i så fall obönhörligt att gå ut över sysselsättningen och över möjlighete- rna att finansiera den gemensamma sektorn.

Vi hade ju, Lars Werner, under våren samtal om sådana här frågor. Vi kom en bit på vägen i de samtalen. Men mitt under vår presskonferens fick jag ett meddelande om innehållet i vpk:s motion, vilket gick på tvärs mot det som jag hade utgått från att vi skulle kunna resonera om. Detta uppmuntrar inte till samarbete, och det skapar det intryck av instabilitet som gör det än mer angeläget att föra en diskussion om parlamentarismens förutsättningar och om möjligheterna att driva en handlingskraftig politik.

Eftersom Lars Werner talar om oklarheter i svensk politik vill jag säga att även vpk i någon mån drabbats av oklarhet. Är vpk ett kommunistiskt parti? Den kommunistiska samhällsmodellen har ju fallit sönder. Eftersom ordet "kommunisterna" ändå finns kvar i partiets namn, finns det anledning att ställa den frågan. Eller är man ett vänsterparti som i framtiden orkar ta an- svar även för impopulära beslut? I så fall blir det intressantare. Eller är man ett vanligt populistiskt parti, som är för allt populärt och emot allt impopu- lärt? I så fall blir partiet inte mycket till regeringsunderlag för någon.

Inger Schörling frågade: Vilken utmaning kan vara större och svårare än miljöpolitiken? Om vi inte klarar att från människorna lyfta det gissel som heter fattigdom, nöd och svält, kommer vi inte att orka föra en miljöpolitik. Det gäller naturligtvis de fattiga länderna i världen. Det gäller även sådana länder som Polen och DDR, som vi har i vår närhet. Men det gällde också vårt land för inte så många år sedan. Jag skulle vilja rekommendera Inger Schörling att läsa en av mina favoritförfattare, Moa Martinsson, som belyser detta på ett utomordentligt sätt. Det var ingen lätt uppgift att omvandla Fat-

tigsverige med massarbetslöshet och nöd till ett land som, trots sina brister, i dag ändå är ett bra land att leva och bo i.

Herr talman! I början av 80-talet befann sig Sverige i en allvarlig ekonomisk kris. När den socialdemokratiska regeringen trädde till 1982 gällde det att få ned underskotten och öka industriinvesteringarna, samtidigt som vi skulle öka sysselsättningen och utveckla välfärden. Med facit i hand kan vi konstatera att den politik som den socialdemokratiska regeringen fört under 80-talet har varit ytterst framgångsrik.

Sedan 1982 har industriproduktionen, som är grunden för vårt välstånd, ökat 30 % snabbare än i Västeuropa som helhet. Det har sagts att vi har en relativt sett dålig utveckling, men detta är ekonomiska fakta: Den privata konsumtionen ökade mellan 1982 och 1988 med närmare 20 %, varuexporten steg med 42 %, och sysselsättningen ökade med 210 000 personer. Trots nedtagningen av budgetunderskottet har stora satsningar kunnat göras på den gemensamma sektorn. Antalet sysselsatta inom sjukvården har ökat med 50 000 personer. Inom barn- och äldreomsorgen har det blivit 80 000 fler sysselsatta. Antalet kranskärlsoperationer har tiodubblats. Pensionsutgifterna — för att som exempel ta en i dag aktuell fråga — har ökat med 28 %.

Nu möter vi frågor av en helt annan karaktär. I dag råder det överhettning i den svenska ekonomin. I stället för arbetslöshet, vilken uppgår till i genomsnitt 11 % i Västeuropa, har vi arbetskraftsbrist. Om vi inte gör någonting åt detta utan bara sitter med armarna i kors, kommer inflationen att skena i väg och gröpa ur både konkurrenskraft och löneökningar.

Som svar på Bengt Westerbergs fråga om sparandet vill jag säga att detta är en av flera åtgärder som vi vidtar. Skattereformen är en annan åtgärd vid sidan av det åtstramningspaket som vi föreslog i våras. Vi ingick i våras denna överenskommelse med centern därför att det var nödvändigt att kyla ned samhällsekonomin. Sådana åtgärder är ju aldrig populära, men en ansvarsfull regering och en ansvarsfull riksdagsmajoritet kan i en sådan här situation inte springa ifrån sitt ansvar för landet. Det är i ljuset av detta som det tillfälliga sparandet skall ses. Den åtgärden syftar alltså till att hushållen under en begränsad tid skall skjuta upp en del av sin konsumtion. Sålunda leder inte detta tillfälliga sparande till att hushållens totala köpkraft minskar. I stället handlar det om att för framtiden spara en del av löneökningen. Konsumtionen kommer trots det tillfälliga sparandet att öka under 1989–1990. De sparade pengarna kommer att betalas tillbaka till hushållen med skattefri ränta på sparbeloppet.

Många har ställt sig frågan: Kunde ni inte ha avstått från detta, kunde ni inte ha låtit bli denna åtgärd och låtit oss få behålla pengarna i stället? Men om vi hade valt detta hade vi inte fått behålla köpkraften. Då hade inflationen stigit ytterligare, och dessa ökningarna hade gått upp i en "inflationens rök". Då är det rimligen bättre att, genom denna solidariska satsning, om något år se till att vi kan behålla köpkraften och ta ut den något senare.

Carl Bildt påstod att varken löntagare eller pensionärer hade fått information i dessa frågor. Detta är felaktigt i vad gäller riksskatteverket. Löntagarna fick denna information. Tyvärr blev dock inte pensionärerna informerade. Hälften av pensionärerna är över huvud taget icke berörda. Den andra

hälften får ett avdrag för detta sparande. Som ytterst ansvarig – även om uppgiften att informera låg på ett statligt verk – vill jag gärna be dessa pensionärer om ursäkt. De hade rätt att få denna information. Detta är något som skall rättas till så snart som möjligt. Jag beklagar att pensionärerna icke fick information på ett sådant sätt som man har rätt att kräva.

Nu säger Carl Bildt att centern med rätta förhindrade ett nyval när partiet tog ett ansvar i denna fråga. Uppriktigt sagt – ledamöter av denna kammare och ni som lyssnar på radio och TV – är det någon som på allvar tror att svenska folket i våras, ett halvår efter ordinarie val, skulle ha ansett att politikerna tog sitt ansvar om de då hade gått ut och utlyst ett nyval? Jag är fullständigt övertygad om att svenska folket ansåg att vi i denna kammare hade ett ansvar att se till att nödvändiga ekonomiska och politiska åtgärder vidtogs. Vi skulle dessutom i så fall ha fått en långt utdragen process, med en mycket stor sannolikhet för en parlamentarisk situation snarlik den nuvarande även efter ett sådant val. Det skulle kunna leda till en period av handlingsförlamning, vilken skulle kunna bli mycket allvarlig för vår ekonomiska utveckling. Jag tycker att den inställning som Carl Bildt återigen ger uttryck för inte vittnar om en känsla av ansvar för landet; i stället sätts partitaktiken i högsätet. Det blir viktigare att vinna väljare i de borgerliga grupperna, vilket kan ske genom att man attackerar ett parti som faktiskt var med om ett på kort sikt impopulärt beslut, ett beslut som kan kosta något i en opinionsundersökning.

All erfarenhet visar dock att man icke skall underskatta våra medborgare, dvs. i förlängningen, väljarna. När vi kommer till den dag då man kan se resultatet av politiken under en längre period och vi kan ställa det i relation till utvecklingen i vår omvärld – se på situationen i Europa och i andra länder, där man har en genomsnittlig arbetslöshet på 10–11 %, där man börjar tala om "två tredjedelssamhällen", därför att man där inte har kunnat klara samhällsekonomin så som vi faktiskt har gjort här i Sverige – när vi ser detta sammantaget tror jag att människor har förståelse för att socialdemokraterna och centerpartiet i denna kammare kom fram till åtgärder som vi är övertygade om hjälper till att hålla det här landet på rätt kurs ekonomiskt sett. Åtgärder som gör det möjligt för oss att se till att det som gör Sverige till ett bra land att leva och bo i kan bibehållas. (Applåder)

CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Statsministern avslutade sitt anförande med att säga att svensk ekonomi är på rätt kurs, och han sade, indirekt, att detta har åstadkommit genom tvångssparandet. Detta är fel, och det strider t.o.m. mot vad statsministern sade i går! Svensk ekonomi är inte på rätt kurs. Vi kommer detta år att gå mot ett bytesbalansunderskott på 20–25 miljarder kronor. Vi går mot ett bytesbalansunderskott för nästa år på 30–35 miljarder kronor. Är det någon kurs som är fel, så är det den som svensk ekonomi har just nu! Vi har lägre tillväxt än de flesta andra västeuropeiska länder. Vi har en sämre sysselsättningsutveckling när det gäller nya jobb. Vi har en lägre grad av nyföretagande än de flesta andra västeuropeiska länder. Detta medför att Sverige halkar efter – detta är fakta om det ekonomiska läget.

Jag frågade Ingvar Carlsson: Var finns de spendersamma pensionärer och

de slösaktiga barnfamiljer som tvångssparandet skulle tukta? De finns i alla fall inte i den ekonomiska statistiken. Ingvar Carlsson hänvisade till Handelsbankens konjunkturrapport, skriven av Ulf Jakobsson. Ta fram den, statsministern, och läs den! Vad står där? Där står att: De ekonomisk-politiska åtgärder som riksdagen beslutade om i våras – tvångssparandet – förväntas inte få någon betydande effekt på den inhemska efterfrågan. Åtgärderna höjer däremot företagets kostnader och inflationen. Det svenska kostnadsläget försämras ytterligare, och marknadsandelstörusterna fortsätter. Detta är betyget på tvångssparandet från den källa som statsministern själv åberopade. Det finns inget sakligt försvar.

Underskatta inte väljarna, sade statsministern. Nej, gör inte det! Det är litet patetiskt när man ser hur man på sina håll försöker döpa om detta tvångssparande för att få det att framstå som litet smakligare. Det senaste tillskott som vi har fått till floran av verbala innovationer för att kamouflera verkligheten är en "solidarisk satsning". Pensionärerna som ser att man ibland i sin futtighet av dem tar en krona – eller tio kronor eller hundra eller vad det nu kan vara – tycker nog inte att det är någon solidarisk satsning. För dem innebär detta att staten har gått in och, utan att informera dem, tagit delar av deras pension utan att det finns några som helst sakliga skäl till detta. Det finns inte en enda ekonomisk expert i detta land som anser att tvångssparandet är en vettig åtgärd. Det gäller förmodligen även huvuddelen av de ekonomer som arbetar under ledning av den man som är statsministerns bänkgrenne för ögonblicket. De blev av politiska skäl tvingade att delta i denna åtgärd.

Det som har inträffat i det politiska livet i Norden är att socialdemokratin har försvagats. Det är en positiv utveckling, och enligt min mening är det vår skyldighet att försöka driva på den utvecklingen av den enkla anledningen att det är socialdemokratin som är spärren mot många av de förändringar och mycket av den förnyelse som Sverige behöver. Då är det också viktigt att vi i detta delvis förändrade politiska läge mera diskuterar politikens sakinnehåll – Vad är det som är rätt och fel? Vad behöver Sverige inför 90-talet? – än att ägna oss åt den politiska geometrin gällande vem som skall samarbeta med vem och vem, som säger vad om vem. Detta är nämligen politikens interna spel; det är inte relevant för människornas verklighet. Det som är intressant för människornas verklighet är vad som är rätt och vad som är fel, vad vi vill åstadkomma för att göra det bättre på 1990-talet.

Nu vänder jag mig med några korta ord till herrar Westerberg och Werner – jag ber om ursäkt för att jag tvingas vända mig till er på samma gång, men eftersom ni sade samma sak blir detta en rationalisering som är nödvändig. Ni sade att ni hade en del synpunkter på vad vi moderater säger om välfärden. Det är bra; den diskussionen tar vi gärna upp. Vi säger i moderata samlingspartiet två saker som är viktiga: Skattetryck är inte välfärd – välfärden grundas av en stark ekonomi, inte av ett starkt skattetryck. Skall vi klara välfärden på 90-talet så måste vi få en bättre ekonomi med en bättre tillväxt, och det kan vi åstadkomma bara genom ett sänkt skattetryck. Det nuvarande skattetrycket – för att inte tala om planerna på att höja det ytterligare – är det främsta hotet mot Sveriges välfärd på 1990-talet; det kommer vi att fortsätta att upprepa.

Sedan säger vi någonting mer som också är viktigt: Velfärdsstatens institutioner och bidrag är inte tillräckligt. Jag tror att vi måste föra en mycket vidare välfärdsdiskussion än vi fört hittills, när vi bara diskuterat myndigheter, bidragsregler och institutioner. Vi talar om det lilla samhället, om den värme, den samhörighet, den solidaritet, den medkänsla, den omtanke som finns i vänkretsen, i familjen, i de närstående som tar hand om och bryr sig om. Detta kan aldrig och får aldrig ersättas av institutioner.

Det är t.o.m. så, Bengt Westerberg, att det ibland kan finnas någonting grymt i det vi ser på TV eller det vi möter – att man bara forslar in de gamla på en institution och säger: "Det är statens ansvar vad som händer med mina föräldrar eller mina farföräldrar." Och så har man fått sig intalat att staten tar hand om all solidaritet, och då behöver inte vi som medmänniskor, som vänner, som släktingar eller som familjemedlemmar, bry oss om.

Vi skall föra en politik som går bortom institutionerna och bortom bidragen, som ser till den värme, den solidaritet, den medkänsla, den ömhet som finns i vänkretsen, vi skall stärka det lilla samhället. Det är bland det viktigaste vi kan göra för välfärden på 90-talet. Detta sagt med adress till både Bengt Westerberg och Lars Werner.

BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr Talman! Tvångssparandet irriterar många människor i Sverige, och det irriterar uppenbarligen också dem som själva har föreslagit detta tvångssparande. Jag kan förstå den irritationen, för minsta eftertanke borde leda fram till att det från början var ett dåligt förslag.

Nu försöker Olof Johansson hitta slagträn i debatten, och han säger att detta med avskaffandet av friåret skulle vara ett bevis för att vi i själva verket inte alls tycker synd om pensionärer. Men i verkligheten var det så, att när friåret avskaffades så skedde det i syfte att få resurser för att förbättra de kommunala bostadstilläggen, som går till de sämst ställda pensionärerna, medan däremot friåret gavs till alla pensionärer, oavsett deras ekonomiska ställning. Dessutom: För alla som hade förbrukat friåret, dvs. mellan 400 000 och 500 000 pensionärer – och även för förtidspensionärer som får behålla friåret – innebar reformen ett framsteg, eftersom man efter det året i dag betalar mindre på sjukhus än vad man gjorde tidigare. Just denna reform var alltså i hög grad en reform med fördelningspolitisk profil till förmån för de sämst ställda pensionärerna.

Sedan har jag alltid förvånats över att Olof Johansson och centerpartiet med sådan energi – om jag får säga så – hävdar att man inte skall ha moms på energi utan i stället punktskatter. Den faktiska innebörden av det är ju att kostnadsläget för den konkurrensutsatta svenska energikrävande industrin kommer att höjas avsevärt och göra det betydligt svårare för dessa företag att konkurrera på världsmarknaden, om man väljer punktskatter i stället för mervärdesskatt. Om vi accepterar att vi skall ha ungefär samma kostnadsnivå på energin för dem som använder energi, så är moms naturligtvis ett konkurrensneutralt och bättre system i den internationella konkurrensen. Centerpartiets förslag innebär i själva verket ett grundskott mot industrin i Norrland, och det förvånar mig att det förslaget framförs från centern.

Lars Werner uppmanar mig att inte förväxla de socialistiska idéerna och

den socialistiska praktiken. Nej, vi skall inte förväxla dem, men något samband finns det väl ändå mellan dessa bägge företeelser. Vad vi har kunnat bevittna på senare tid är det kommunistiska, socialistiska systemets fullständiga bankrutt. Efter årtionden av försöksverksamhet i Sovjetunionen och andra stater i Östeuropa kan vi konstatera att detta system inte har kunnat lösa de grundläggande uppgifterna för medborgarna – att förse dem med mat och bostäder, att producera saker i enlighet med deras önskemål, att klara miljöproblemen. Det är den fullständiga bankrutten, och det har naturligtvis ett samband inte bara med praktiken utan också med de idéer som Lars Werner företräder.

Inger Schörling sade att man skulle lägga ner JAS-projektet, och det är ju inte någon ny idé från miljöpartiets sida. Men vi skall komma ihåg att miljöpartiet inte heller vill ha några andra flygplan. Man vill över huvud taget knappt ha något försvar, för risken – som det står i miljöpartiets program – är ju att fienden kan avskräckas. Och fienden måste veta att man med konventionella medel kan ta Sverige. Sedan skall vi bygga upp en civil armé inom Sverige som skall motarbeta fienden när han väl har kommit hit. På den punkten har vi en helt annan uppfattning. Vi vill ha ett starkt försvar, och vi menar att flygvapnet är en självklar ingrediens i ett sådant starkt försvar.

Så till Ingvar Carlsson. Förra våren — under första halvåret — hade vi en privat konsumtionsökning på 3 %. Det var en extremt snabb ökning. Då tyckte inte Ingvar Carlsson att det behövdes några åtstramningsåtgärder. Det borde han ha tyckt, om han hade känt det ansvar som han själv predikade från denna talarstol alldeles nyss. Men det var väl några månader senare, och därför vågade inte regeringen.

Nu har den privata konsumtionen stigit med 0,3 %. Då säger Ingvar Carlsson att det beror på att det inte har gått åt så mycket el och att vi har minskat våra bilinköp. Ja, men uppenbarligen har människor inte använt de pengar som har frigjorts på det sättet till att öka konsumtionen på andra områden. Konsumtionen har faktiskt legat på en mycket låg nivå under första halvåret i år. Nu är det riktigt att konsumtionen gick ner under första kvartalet och gick upp något under andra kvartalet, men även om vi lägger ihop siffrorna för hela året kan vi framför oss se en konsumtionsökning på kanske 1,5 % — eller någonstans mellan 1 % och 1,5 %.

Jag måste fråga Ingvar Carlsson: Är detta huvudproblemet i svensk ekonomi — en konsumtionsökning på 1,5 %? Eller är huvudproblemet bristen på arbetskraft, som Ingvar Carlsson själv var inne på? Och om det är huvudproblemet, så måste jag fråga: Hur tänkte ni i våras, när ni sade nej till att ta ett första steg i fråga om marginalskattereformen nästa år, och när ni sade att tvångssparandet plus en del andra åtstramningsåtgärder är vad ni föreslår för att öka arbetskraftsutbudet i Sverige?

Hur är sambandet mellan tvångssparandet och bristen på forskollärare i Sverige, och hur är sambandet mellan tvångssparandet och bristen på hemhjälppersonal? Hur tänker ni? Jag fattar inte riktigt detta, och jag tror att alla de som tvingas tvångsspara gärna skulle se att de fick besked på den punkten.

Fördelning och skatter har berörts i flera inlägg. Jag deltog tillsammans

med Kjell-Olof Feldt i en debatt på TCO-kongressen i våras. Där var Kjell-Olof Feldt och jag rörande överens om att det största fördelningsproblemet i Sverige i dag är bristen på tillväxt. Denna brist på tillväxt gör nämligen att vi inte har så mycket att fördela till dem som känner sig förfördelade i det svenska samhället i dag. Syftet med den skattereform vi förordar är ju att få tillväxt, att få resurser att satsa på dem som behöver. Men redan kortsiktigt, innan vi har sett den tillväxten, är vi från folkpartiets sida beredda att göra omprioriteringar för att öka satsningarna på det glömda Sverige.

OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Jag tvingas fortsätta debatten åt det håll där Carl Bildt befinner sig.

Carl Bildt har lagt sig till med en ful ovana. Samma dag som vi debatterar här i riksdagen kommer Carl Bildts attacker på tilltänkta samarbetspartner — centerpartiet och i dag också folkpartiet. Och i våras, när vi diskuterade i slutdebatten, hade Carl Bildt en stor artikel i Expressen med en attack på mig; han var mer försiktig här i kammaren. I dag upprepas detta, och han har nu vidgat perspektivet till två partier.

Låt mig säga med en viss skärpa att det är klart att vi till sist svarar på attacker politiskt. Vi tänker inte huka oss i debatten, om det är någon som har trott det.

Jag har även sagt en annan sak. Våra relationer till andra partier har inte ändrats av den uppgörelse som träffades i våras. Men vi i centerpartiet är beredda att ta samhällsansvar. Det råder uppenbarligen en stor skillnad i vårt sätt att se på samhällsutvecklingen. Vi tog väljarnas utslag på allvar, och vi slängde inte ut vårt land — utan att i en nyvalskampanj göra en parlamentarisk prövning — mitt i en avtalsrörelse, som plötsligt gick i stå på grund av de förslag som den socialdemokratiska regeringen lade fram från början. Detta borde i varje fall stämma någon till eftertanke, även i oppositionen.

Vi har alla ett gemensamt ansvar för detta land. Väljarna har skapat en situation med ett mer splittrat parlament än tidigare, och väljarna har gett oss ansvaret att även få hantera denna situation.

Några ord till Bengt Westerberg. Vi tillhör båda de attackerade, så därför skall jag gå ner något i tonläge.

Jag litar på Bengt Westerberg. Ibland tror jag nästan att jag litar mer på honom än vad han litar på sig själv. Jag skall förklara varför. Jag skall erkänna att jag ibland lyssnar även på vad andra säger i riksdagen. Det är naturligtvis en ful ovana — men ändå.

Den 9 juni 1988 sade Bengt Westerberg följande:

”I ett läge där konsumtionen för tredje året i följd ökar snabbare än produktionen är det nödvändigt att minska ökningstakten för den privata köpkraften, och det bör inte ske genom snabbare prisstegringar. Visserligen är det kanske inte opportunt att tre månader före ett val gå ut och säga det till väljarna. Men om det krävs för att ekonomin inte skall gå över styr och sysselsättning och välfärd äventyras, så är det ändå en skyldighet för varje ansvars-kännande parti att göra det.”

Hela det förslag den socialdemokratiska regeringen från början lade fram för oss i våras var anpassat till detta synsätt. Det kan andra svara bättre på,

men så uppfattade vi i centerpartiet situationen. Vi vill inte ha höjd moms och borttagande av mjölksubventioner, och vi vill inte ha höjd arbetsgivaravgift som tidigare har föreslagits. Då är det klart att man i det läget måste vara konstruktiv och komma med alternativa förslag. Och det var det vi gjorde.

Jag är ju finkänslig, så jag säger inte att Westerberg själv har bäddat för den händelseutveckling som vi därefter har sett. Men detta citat är naturligtvis viktigt, och jag kan inte förstå hur Bengt Westerberg så totalt kan förändra attityd. Bengt Westerberg är ekonomiskt kunnig. Jag har t.o.m. uttalat mig berömmande om att han kunde säga sådana saker tydligt före valet. Vi andra hade en annan bedömning, men Bengt Westerberg sade detta, och han utlovade å Kjell Olof Feldts vägnar att det skulle bli skattehöjningar framöver. Vi i centern ville skjuta upp användningen av köpkraften i samhället. Vår linje var att det skulle ske utan att höja skattetrycket. Det var den linjen som förverkligades i samband med vårens beslut.

Sedan vill jag precis som statsministern hävda att vi självfallet inte vill drabba de svagaste människorna i samhället. Vi i centern har mer än något annat parti arbetat just för de sämst ställda pensionärerna. Varför skulle vi vilja drabba eller missinformera dem?

Andra som driver denna debatt har anledning att svara på den frågan. Var står de själva när det gäller pensionärerna och pensionernas utveckling? Hur ställer de sig till en radikalt höjd grundpension för pensionärerna? De behöver det.

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Läget börjar bli litet svårt. Jag sade tidigare att två slår den tredje. Men nu börjar det bli alla mot alla. Det gäller att sortera litet.

Jag skall börja med att sortera ut regeringen och Ingvar Carlsson. Han säger att man måste kunna diskutera den parlamentariska situationen. Själklart! Men inte var det de mest geniala formuleringarna som regeringen presenterade i går i regeringsförklaringen. Regeringen gör där ett slags gradering av de sex partier som har kommit in i riksdagen. Jag ser att han inte heller tycker det – och det är bra.

Ingvar Carlsson ställer frågan om vpk är ett kommunistiskt parti. Ja, det är en diskussion som förs även i vårt eget parti! Den diskussionen förs i Polen och i Sovjetunionen – i alla länder.

Men så hoppar Ingvar Carlsson i argumenteringen och säger att om det gäller ett socialistiskt vänsterparti är det plötsligt intressantare.

Jaså minsann! Men enligt de erfarenheter som jag har – och som Ingvar Carlsson i lika hög grad har – när det gäller de nordiska länderna, har inte namnet på partierna till vänster om socialdemokratin i Norge, Danmark och Sverige varit avgörande. Huvudinställningen hos de socialdemokratiska partierna i dessa länder – i Finland är det annorlunda – har hela tiden varit att de är sig själva nog. Socialdemokraterna har haft inställningen att de är det största partiet. De har ibland haft egen majoritet, och utifrån detta har socialdemokraterna agerat. Det var först för tre veckor sedan som jag fick uppleva att arbeiderpartiet i Norge applåderade det socialistiska vänsterpartiets framgångar och räknade in partiet i vänstern. Men detta är första gången som jag har varit med om något sådant. Den situationen kommer nog inte

uppstå att vare sig ett borgerligt parti eller socialdemokratin får egen majoritet. Därför är det naturligtvis inte onaturligt att man går i tankar om olika politiska kombinationer.

Ingvar Carlsson hävdar nu att han inte har sagt det som stod i Dagens Nyheter. Det är ju bra. Men, Ingvar Carlsson, om socialdemokraterna vill bedriva en framåtsyftande energi- och miljöpolitik, liksom en rättvis fördelningspolitik, tror jag att det finns en majoritet i denna riksdag för en sådan politik och partier som är beredda att ta ansvar.

Om jag kan uppfatta det som Ingvar Carlsson har sagt som att man är beredd att diskutera lösningar åt vänster, låt oss då göra det. Men i dag ser det dess värre ut som om socialdemokraternas huvudlinje är att fortsätta att åka slalom. Än hit och än dit. Då blir det mycket svårare, eftersom det finns många portar. Förr eller senare kommer ni att gränsla fler portar, vilket ni redan har gjort. Jag förstår er parlamentariska situation, men om ni menar allvar med detta skall vi också ta det på allvar.

Ingvar Carlsson sade också att vpk och socialdemokraterna förde samtal i våras. Ja, det gjorde vi. Det var söndagen den 7 maj. De samtalen avsåg åtstrammingsåtgärder och ett ekonomiskt paket. Men märk väl att det var två dagar efter det att Ingvar Carlsson och Kjell-Olof Feldt på fredagen hade fått hem Olof Johansson från Strasbourg. På måndagen fick Ingvar Carlsson besked att vi i vpk inte trodde på det som framkommit i samtalen. Men då hade Olof Johansson och Ivar Franzén frälst regeringen med hjälp av deras artikel i Dagens Nyheter – Olof Johansson, Dagens Nyheter är bra ibland – och accepterat någon form av tvångssparande. Då var vpk inte parlamentariskt intressant längre. Detta är sanningen. Jag skall återkomma till Bengt Westerberg senare.

Sist i denna replik vill jag säga att när det gäller det tvångssparande som socialdemokraterna drev igenom tillsammans med centern har svenska folket starka synpunkter – det är flera som har påmint om detta i dag.

Jag förmodar att både regeringen och Olof Johansson har fått en del brev om det unika i att oavsett hur det ekonomiska läget är tvingas att spara. Flera har vittnat om hur det ser ut för pensionärerna.

Aftonbladet gjorde en enkät häromdagen bland fackliga företrädare, förbundsordförande och andra. Jag hänvisar till en av dem som sitter i ert verkställande utskott, Bertil Winberg, som vi känner. Han förklarar sig beredd att ompröva beslutet. Det är inget bra beslut. Han orkar inte försvara det ute på arbetsplatserna. Det saknar trovärdighet. Därför vill jag säga: Ompröva beslutet om tvångssparande!

INGER SCHÖRLING (mp) replik:

Herr talman! Jag måste fråga Ingvar Carlsson vad han egentligen menar. Han sade att det inte fanns stöd för att genomföra impopulära beslut, alltså att det fanns partier som inte ville medverka till impopulära beslut. Jag uppfattade saken på så sätt att vi i miljöpartiet också fick en släng av slevan. Då vill jag fråga: Vad finns det för exempel på det? Sanningen är ju att vi upprepade gånger har erbjudit stöd för åtstramning, förutsatt att en sådan har ekologiska syften.

Socialdemokraterna är ju ett miljöparti, eller? Varför tas inte vårt budskap till miljösamarbete på allvar?

Jag kan inte låta bli att beröra det som också nämndes i regeringsförklaringen i går. Socialdemokraterna sviker sina miljöväljare så att säga. I regeringsförklaringen sägs nämligen att stor återhållsamhet skall gälla för skogsbruk i fjällnära skogar. Det är ju rent hyckleri! Vad var det nämligen som hände? Jo, socialdemokraterna tillsammans med moderaterna svek sitt valöfte om att införa en naturvårdsgräns för fjällnära skogar. Det vallöftet hade lämnats utan reservation i en enkät som Svenska naturskyddsföreningen skickade ut till samtliga hushåll. Det var inte särskilt snyggt gjort, och det var inte särskilt snyggt att ta med den punkten i regeringsförklaringen.

När det gäller valsystemet frågar jag mig: Planerar ni ändå en förändring av valsystemet, modell den som DN presenterade, för att slå ut småpartier ur riksdagen, miljöpartiet t.ex.? Ja eller nej? Trots det som har sagts blir man faktiskt, om man studerar regeringsförklaringen som vi tog del av förra året och jämför den med årets, litet betänksam. I fjolårets regeringsförklaring sades det att det var första gången på 70 år som ett nytt parti tog säte i riksdagen, och det hette: "Jag hälsar miljöpartiet de gröna och dess ledamöter välkomna till vad jag hoppas blir ett inspirerande riksdagsarbete." Det kändes mycket skönt att höra. Statsministern fortsatte: "Vi har alla ett gemensamt ansvar för att de tre kommande åren blir goda för vårt land och alla dess invånare, för miljön, för våra relationer med omvärlden – – – Det är regeringens ansvar och strävan att ta till vara alla goda initiativ, att verka för breda lösningar och att föra en politik i hela folkets intresse."

I årets regeringsförklaring, vad säger statsministern då, jo: "Det finns nu tecken på att denna stabilitet håller på att upplösas. Sverige har hittills varit förskonat från detta. Med sex partier i riksdagen har dock riskerna för vågmästarlägen ökat." Det ligger avgrunder mellan de två uttrycksätten. Jag vill därför fråga: Vad menas egentligen?

När det så gäller utmaningar har jag läst Moa Martinson, Ivar Lo-Johansson och många andra arbetarförfattare. Men får jag fråga statsministern om han har läst Bengt Hubendick och Arne Naess? Han nickar instämmande. Det är bra.

Jag sade att jag hade respekt för de utmaningar som består i arbetslöshet och solidaritet med de fattiga både i vårt land och globalt sett. Men nog får statsministern lov att erkänna att de globala miljöhoten har en helt annan dimension och att vi – ett av de rikaste industriländerna – ändå måste visa att möjligheten finns att bygga ett ekologiskt samhälle och att det är vi som skall börja göra det och visa på bra exempel.

Vi skor oss fortfarande på de fattiga länderna. Det handlar i allra högsta grad om solidaritet. Erkänner inte statsministern det måste jag säga att jag i den här talarstolen och miljöpartiet känner oss som tjejen som visste för mycket. Carl Bildt verkar läsa ekonomiska tabeller och aktiemarknadens rapporter. Han talar över huvud taget inte om miljöpolitik. Statsministern har åtminstone Birgitta Dahl och kan ta del av naturvårdsverkets rapporter. Jag vill ha svar på de här frågorna, gärna i dag.

Statsminister INGVAR CARLSSON replik:

Herr talman! För att visa min respekt för riksdagspartiet miljöpartiet skall jag börja min replikomgång med att bemöta Inger Schörlings inlägg.

Jag har mycket utförligt redovisat min inställning till den nuvarande författningen vid en föreläsning vid Lunds universitet. Då försvarade jag den nuvarande författningen med proportionaliteten ovanför de 4 %. Men jag sade samtidigt att om man skall ha en författning som på det sättet inbjuder till relativt många partier i riksdagen, så är det desto nödvändigare med ett samarbete för att man skall få handlingskraftiga regeringar. För detta har jag blivit kritiserad av ett antal debattörer, som har sagt att det inte kommer att gå. Det är nödvändigt att med hjälp av en annan valmetod skapa de handlingskraftiga regeringarna. Det är alltså en uppfattning som jag icke delar. Därför har vi satsat på samarbete i olika skeden i denna riksdag för att ändå åstadkomma den handlingskraftiga politik som är nödvändig.

Efter att ha lyssnat på de hårda tongångarna mellan de borgerliga partiledarna har jag lust att ställa frågan om det är ett privat slagsmål eller om jag får delta. Visst är det litet frestande att delta när man sitter här vid sidan av och hör på.

Jag skulle i så fall vilja, som svar till Carl Bildt, citera Sveriges pensionärsförbunds tidning Veteranposten. Pensionärsförbundets ordförande är nu Nils Carlshamre. I tidningen står det om det obligatoriska sparandet att det också är en fråga om solidaritet att även pensionärer i likhet med övriga åldersgrupper hjälper till att få samhällsekonomin på fötter, vilket ju är syftet med det hela. Slå en signal till Nils Carlshamre, Carl Bildt, så blir det litet lättare att förstå det här om min pedagogik nu inte räcker till.

Jag tror faktiskt icke att vi skall underskatta pensionärernas känsla för solidaritet. De blev arga för att de inte fick ordentlig information, men förväxla inte det med att de gamla inte har känsla för solidaritet, Carl Bildt! Det är de som har byggt upp solidariteten i det svenska samhället, och de vet kanske bättre än några andra vad den betyder.

Det andra som jag fäste mig vid var att Carl Bildt i diskussionen här i dag i sin första replik sade att vi skall föra en debatt i sakfrågor; vi skall verkligen inte diskutera vem som skall samarbeta med vem – detta som försvar för sitt tidigare inlägg. Men vad står det i oppositionsförklaringen i dag, i landets största morgontidning, som jag inte skall nämna vid namn? Jo, en våldsamt attack mot folkpartiet och centern för att de intresserat sig för sakfrågorna! De sviker det borgerliga samarbetet, som Carl Bildt uttrycker det.

Har man inte bättre tänkt igenom strategin när man är ledare för borgerligheten – vilket Carl Bildt ändå är som ledare för det största borgerliga partiet – så undra på att det går åt skogen och att det blir ett våldsamt gräl! Ansvarig för detta är Carl Bildt. Det är uppenbart, för om inte det största borgerliga partiet uppträder med någorlunda konsekvens och måtta, hur skall det då gå att samordna politiken i övrigt inom borgerligheten?

Till Bengt Westerberg vill jag säga: Det är gott och väl att ett oerhört viktigt mål är att få en ökning av tillväxten, men om man inte som grund för den politiken får håll på inflationen, blir det verkligen inte någon varaktig eller långvarig tillväxt. Detta behöver jag inte redovisa för Bengt Westerberg. Därför är det ingen motsatsställning mellan att vi kyler ner ekonomin till en

*Partiledardebatt
med anledning av re-
geringsförklaringen*

rimlig temperatur och att vi vidtar åtgärder som skall leda till en snabbare tillväxt än den vi har i dag. Jag har, liksom Olof Johansson, konstaterat den ändrade attityden från Bengt Westerbergs sida. Om orsaken till den kan man naturligtvis fundera.

Jag skulle också vilja ta upp EG-frågan. EFTA-länderna har lyckats skapa en gemensam plattform. Samtal som förs nere i Bryssel just nu mellan EG- och EFTA-experter är mycket framgångsrika. Vi har goda möjligheter att den 19 december få ett politiskt beslut om reella förhandlingar. I det läget väljer Carl Bildt att, av för mig obegriplig anledning, gång på gång söka strid. Trots att en bred riksdagsmajoritet, inkl. moderata samlingspartiet, beslutat att medlemskap inte nu är aktuellt, menar Carl Bildt att vi skall aktualisera frågan om medlemskap. Jag kan inte uppfatta det på annat sätt än att Carl Bildt med dubbla budskap i denna känsliga utrikespolitiska fråga återigen försöker profilera sig och sätta partiintresset framför nationens intresse.

Jag skulle vilja fråga vem Carl Bildt företräder, när han nu aktualiserar frågan om ett medlemskap. Har Carl Bildt tänkt igenom att vi kan vara i den situationen att det tillträder en regering i Norge – ett NATO-land – med höyre i statsministerposition, som säger ifrån att något avtal om medlemskap från vår sida blir det inte de närmaste fyra åren? Kommer då inte Carl Bildts attack mot den socialdemokratiska regeringen att bli en bumerang mot honom själv?

Lars Werner, det är inte namnet som är det viktiga, utan om det nuvarande vänsterpartiet kommunisterna i framtiden är berett att ta ansvar även för impopulära beslut eller inte. Det var det min huvudfråga gällde. Är vpk det, är det mycket intressant. Därmed kan ibland skapas majoriteter i den samarbetsmodell som jag har försökt skissera här. Det var det som jag upplevde att vi i våras förde konstruktiva samtal om. Sedan minns Carl Bildt fel – förlåt, Lars Werner, menar jag; det var en allvarlig förväxling för båda parter. De samtal jag hade med Olof Johansson ägde rum i ett senare skede, men det är säkerligen inte särskilt intressant för kammaren att lyssna på den debatten, så jag avstår från den i fortsättningen.

Om vi var oss själva nog, som Lars Werner säger, varför sökte vi då samtal? Då skulle vi ju inte ha fört samtal med vare sig Lars Werner eller Olof Johansson. Min inställning är tvärtom den, att det är nödvändigt med den författning vi har under överskådlig tid att ha ett samarbete i denna riksdag, och det kommer vi att fortsätta med. Det är därför jag har ställt mina frågor till Lars Werner i dag. De är mycket viktiga för möjligheten att i fortsättningen föra sådana samtal mellan vpk och socialdemokraterna.

Herr talman! Jag skulle till slut i detta inlägg vilja understryka en sak. Trots att vi nu är i färd med att genomföra århundradets skattereform och trots de intensiva diskussionerna med EG är socialdemokratin ändå förmögen att höja blicken och forma en politik för 90-talet, att föra en diskussion om ett framtida partiprogram och om den s.k. 90-talsgruppens rapport. Vi vågar ställa frågor och vi vågar vara självkritiska, även om vi då får ironiska kommentarer i borgerliga tidningar. Det tål vi faktiskt. Vi är nämligen övertygade om att detta är vår möjlighet att forma en helgjuten politik.

Det är därför vi kan säga att 90-talet skall bli miljöns årtionde. Kärnkraf-

ten skall börja avvecklas, miljöavgifter införas, miljölagstiftningen skärpas, trafikens miljöeffekter angripas och miljöforskningen byggas ut.

Den förorenade luften och de smutsiga vattnen delar vi alla, men inte de tunga lyften, de monotona arbetena och de farliga arbetsplatserna, och därför måste 90-talet bli det goda arbetets årtionde. Vem kommer att tala om arbetsmiljö, monotoni och tristess i Globen i kväll den 4 oktober?

Som sista punkt: 90-talet skall bli rättvisans och jämlikhetens årtionde. Vi har klarat krispolitiken, men det finns en baksida i form av förmögenhetsklyftor och klipp. Nu måste jämlikhet och rättvisa prioriteras i större utsträckning i den fortsatta politiken.

CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Först några snabba ord till statsministern i den fråga som jag vet engagerar både honom och mig, på litet olika sätt, nämligen Europapolitiken.

Sedan i maj 1988 har vi en överenskommelse här i riksdagen om de förhandlingar som nu pågår och om att medlemsfrågan i det sammanhanget inte är aktuell. Vi har inte sagt varför, men det är den gemensamma ståndpunkt vi har kommit fram till. Vi har också kommit fram till att vad som skall inträffa därefter skall hållas öppet. Den debatten kommer säkert.

Vad jag reagerar mot med lika stor styrka varje gång är när statsministern eller den socialdemokratiska 90-talsgruppen går ut och slänger igen dörren för att på 90-talet pröva medlemskapsmöjligheten. Det gjorde 90-talsgruppen och det gjorde statsministern i sitt anförande i Arbetarrörelsens internationella centrum den 1 september. Det var ett uppbrott ifrån den kompromiss vi har. Jag kan notera att statsministern i regeringsförklaringen går tillbaka, men detta sicksackande, denna osäkerhet, denna vacklan i Europapolitiken har vi sett tidigare.

Håller ni er till uppgörelser skall vi också stå för dem, men försöker ni att missbruka och vrida dem och stänga dörren för 90-talet, går vi mot den Europapolitiska striden långt tidigare.

En sak är jag alldeles säker på: Norge kommer att få en regering, vilken kommer att bedriva en Europapolitik, som fullt ut utnyttjar dagens möjligheter men aldrig stänger dörrarna för ett medlemskap i framtiden. Också Ingvar Carlsson vet att det är på det sättet.

Jag vänder mig så till Olof Johansson, som ägnade hela sin repliktid åt att tala med Bengt Westerberg och mig. I all mildhet vill jag säga till honom att jag är bekymrad. I en tid då socialdemokratin försvagas — t.o.m. Ingvar Carlsson säger att det inte går att styra som förr — är tydligen tendensen att centern inte vill föra blockpolitik, utan sakpolitik. Olof Johansson exemplifierar detta med tvångssparande och träffar tveksamma uppgörelser med denna försvagade socialdemokrati.

Det bekymrar mig också när jag från folkpartiet får höra att det är en tes om allas krig mot alla som skall gälla. Detta leder till att man närmast söker strid med oss.

Det här är inte bra. Jag anser att vår gemensamma uppgift inför 1990-talet skall vara att erbjuda ett klart, kraftfullt och distinkt alternativ till socialdemokratin. Jag ser Sveriges framtid i ett uppbrott från socialdemokratin och

dess förlegade värderingar, dess förlegade strukturer och dess förlegade politik. Vi skall vara försiktiga med att säga adjö till all blockpolitik, dvs. borgerlig samverkan, och vi skall vara mycket försiktiga med att proklamera ett allas krig mot alla.

Problemet inför 1990-talet är att vi inte förmår att få bort mycket av den socialdemokratiska politiken och att vi därmed mot slutet av 1990-talet tvingas administrera en välfärd och ekonomi i kris och förfall. Det beror i så fall på att vi inte vågade utmana socialdemokratin. Det bör vara vår gemensamma politiska uppgift att göra det.

Jag vänder mig så åter till Ingvar Carlsson. Jag är ledsen att jag inte på samma sätt som andra lämnar honom i fred så att han kan sitta och nicka i bänken. Det må tillåtas mig att framföra några synpunkter på vad han har sagt.

Ingvar Carlsson talade om Veteranposten, Nils Carlshamre och tvångssparande. Om statsministern tror att Nils Carlshamre tycker att tvångssparandet är bra, så bedrar han sig. Det är i så fall statsministern och inte jag som behöver ringa till honom. Ledaren i Veteranposten är tydligen skriven av en ledande anhängare av ett annat parti, som inte kan beskrivas i de termer som statsministern använder. Tror han att han har hittat något stöd där, så har han alltså fel.

Ingen har under denna debatt kunnat påvisa ett enda sakligt ekonomiskt skäl för detta tvångssparande. Det löser inte Sveriges underskottsproblem. Det löser inte Sveriges tillväxtproblem, utan det angriper ett problem som inte finns, dvs. påståendet om att pensionärer, barnfamiljer och löntagare ägnar sig åt en oansvarig köpfest och därför måste tuktas. 0,3 % i ökning av privat konsumtion första halvåret i år är alltså den köpfest som ni skall tukta med detta tvångssparande. Det finns ingen saklig grund för det, och det tycker jag att ni kan erkänna på samma sätt som ni nu har erkänt att informationen om detta tvångssparande har försumrats och varit felaktig.

Låt mig så till sist säga något till Lars Werner om kommunismen. Socialismens sönderfall är något som kommer att dominera under 1990-talet. Socialismen och kommunismen har, som bl.a. Bengt Westerberg påpekade, misslyckats. Vi kan varje kväll på TV se hur människor flyr undan denna socialism. År efter år under 1990-talet kommer vi att få se människor som flyr undan socialismens politiska förtryck, människor som flyr socialismens ekonomiska förfall och människor som flyr socialismens ekologiska förgiftning i Europas andra hälft. Här i Sverige är vi lyckliga. Här har vi en kommunism som har reducerats till underhållningsvärde. Andra länder är inte riktigt lika lyckligt lottade.

BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! Ingvar Carlsson säger att det är viktigt att få håll på inflationen, och självklart är det så. Det är en välkommen men något senkommen insikt från statsministern. I själva verket har ett av problemen med regeringens ekonomiska politik under flera år varit att man inte har lyckats få ned inflationstakten. Det som orsakar inflationen i dagens svenska samhälle är inte en för snabb konsumtionsökning utan flaskhalsarna på arbetsmarknaden. De driver upp kostnaderna och därmed inflationen. Det man bör an-

gripa är alltså arbetskraftsbristen snarare än den ganska måttliga konsumtionsökning som vi av allt att döma kommer att få i vår.

Både Olof Johansson och Ingvar Carlsson återkommer till den debatt som vi förde våren 1988. Med de fakta som då förelåg hade en åtstramning varit en riktig åtgärd. Vi hade en konsumtionsökning på 3 % under första halvåret och inte 0,3 % som i år. Då var det rätt att föreslå en åtstramning, men i dag är det inte rätt åtgärd för att möta de problem som finns.

Jag lovar att jag skall uttala mig berömande om Olof Johansson, om han före ett val vågar redovisa vad som behövs i den ekonomiska politiken. Han lade fram ett försenat budskap någon gång på våren 1989, och då var de åtgärder som föreslogs fel. Men jag har alltså beredskap att uttala mig berömande så snart det finns goda skäl för att göra det.

Jag vänder mig så till Carl Bildt och det han sade om välfärden. Självklart är familjen viktig. Ingen har förnekat det. Jag tror inte att någon här skulle vilja göra det, möjligen Lars Werner. I övrigt tror jag att alla inser att familjen spelar en stor och viktig roll i välfärdssystemet.

Huvuddelen av vården och omsorgen sker i familjen; det har ingen ifrågasatt. Vår utgångspunkt är inte kollektivet, vare sig det stora kollektivet staten eller det lilla kollektivet familjen, utan det är individen. Det är den socialliberala utgångspunkten. Även den som saknar familj skall kunna känna trygghet. Det har kristendomen och humanismen lärt oss i det västerländska samhället. Vi har lärt oss att också ta ansvar för de människor som är utstötta och avvikande.

Det finns dock många situationer då inte ens familjen räcker till. Hans Zetterberg räknar upp i stort sett allt som den offentliga sektorn sysslar med och säger att detta är grymma och människoplågande inslag i samhället. Då har han en helt annan samhälls- och människosyn än vi har. Det är inte så att familjen kan träda in i stället för omskolningscentra, sjukhus, sjukhem, dagis osv. Dessa institutioner måste komplettera det familjen kan göra. Först då kan vi skapa en bra välfärdsstat.

Många gånger räcker som sagt var familjen inte till. Jag hörde häromdagen talas om ett projekt som pågår på Kungsholmen här i Stockholm. Man har tagit reda på hur personer som lider av demens har det hemma. Det visar sig att många av dem har det mycket svårt. Deras anhöriga blir ansträngda och klarar inte av situationen. I upp till en fjärdedel, kanske mer, av dessa hem förekommer olika former av psykiskt och fysiskt våld. Ofta sker det därför att samhället inte tillräckligt mycket kan ställa upp och hjälpa dessa familjer.

Carl Bildt säger att det är ett grymt inslag i vården när gamla människor skyfflas mellan institutioner. Det är det självklart, men det är inte vad vi menar med välfärdsstaten. Jag kan inte förstå hur Carl Bildt tror att det skall bli bättre om man stänger avdelningar, om man upphör att avlasta anhöriga, om man låter bli att bygga gruppboende för åldersdementa eller låter bli att avlöna hemvårdare. Allt detta till vilket vi använder skattepengar och motiverar de höga skatterna med bidrar till ökad och inte minskad välfärd. En mycket stor andel av de skatter vi betalar i Sverige, kanske en tredjedel eller mer, går faktiskt till personer över 65 år. 60 % av sjukvårdskostnaderna går till människor över 65 år och 20 %, dvs. en femtedel, går till pensioner.

Vi kan inte blunda för sambandet mellan hur ett samhälle ser ut och hur stora skatter vi skall betala, om vi skall erbjuda människorna en rimlig välfärd.

Jag var nyligen i Japan och diskuterade där bl.a. den ålderschock som håller på att drabba det japanska samhället. Andelen människor över 65 år kommer på ett drygt årtionde att öka från 10 % till över 20 %. I dag är skatetrycket i Japan 38 % av BNP. Bara på grund av denna demografiska förändring och med bibehållande av dagens pensioner och dagens äldreomsorg, som i Japan inte ens är i närheten av vad vi erbjuder i Sverige, kommer skatetrycket att öka från 38 till mellan 45 och 47 %.

I Sverige är andelen personer över 65 år redan 17 %, och det är en viktig förklaring till att vi betalar höga skatter i Sverige. Det är faktiskt orealistiskt att hävda, som moderaterna gör, att vi skall sänka skatetrycket till 40 % av BNP och – som åtminstone Carl Bildt ibland antyder – behålla den typ av välfärdsstat som vi nu har. Däremot är det naturligtvis väl förenligt med det raserande av välfärdsstaten som Hans Zetterberg talar om, bl.a. i artikeln i Svensk Tidskrift.

Jag tycker också att det är viktigt att de borgerliga partierna håller ihop och erbjuder ett alternativ, men vi i folkpartiet kan inte låta bli att anta de utmaningar mot den liberala välfärdsstaten som Carl Bildt och moderaterna utfärdar. Om man håller hårt på sammanhållningen, skall man också tänka på det i sin egen politiska planering.

OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Låt mig bara så där i förbigående ge en kort bakgrundsbeskrivning till Carl Bildt. Sedan skall jag ägna mig helt åt Ingvar Carlsson. Också jag är nämligen bekymrad, precis som Carl Bildt. Anledningarna är följande.

1. I Dagens Industri i somras talade Bengt Westerberg om allas kamp mot alla.
2. Moderaterna hotar välfärden, säger Bengt Westerberg. Det var för två veckor sedan.
3. Rappakalja, säger Carl Bildt.
4. Moderaterna och folkpartiet gjorde i måndags ett gemensamt utspel om skatterna, utan enighet om finansieringen.
5. Inbjudan i går från regeringen. Ja tack, säger folkpartiet och moderaterna — även Bildt vill gärna vara med om överläggningarna.
6. I dag varnar Bildt mig och Westerberg för uppgörelse med socialdemokraterna.

Få ordning på det här den som kan! Jag bara understryker, Carl Bildt: Jag också är bekymrad. Jag var inte med i den här händelseutvecklingen över huvud taget. Jag har inte yttrat mig. Jag tyckte att ni kunde privatisera era funderingar.

Rättvis fördelning och bra miljö hänger nära samman. De som tror att man kan sära på de sakerna håller sig med ett väldigt snävt perspektiv. Inte minst internationellt.

Ekonomi och ekologi hör också nära samman och går inte att isolera från varandra. Det är olika sidor av samma sak. Jag tycker för övrigt att Inger

Schörling har en tendens ibland att så att säga bara ta den ena delen. Det krävs faktiskt en samordning, en balans, också i det här fallet.

Låt mig mot den här bakgrunden säga att jag tycker att det är bra, precis som Ingvar Carlsson anför, att man har tid och ork att höja blicken mot framtiden. Men det får ju inte innebära att fötterna samtidigt lyfter från marken. Det jag är bekymrad över och som jag berörde delvis i min inledning är att ni skapat en onödigt förvirrad debatt kring energi- och miljöpolitiken genom en del formuleringar i rapporten från er 90-talsgrupp.

Nu är de falska profeterna i farten igen, lika väl som på 70-talet. Det är bara det att rollerna är något omvända. Då satt jag i blåsten. Nu sitter Birgitta Dahl där och Kjell-Olof Feldt, som vi särskilt välkomnar i energidebatten, även om det är sent.

De argument som de falska profeterna håller sig med för att försvara högerenergismhällets flaggskepp framför andra, nämligen kärnkraften, har modifierats av begripliga skäl. Det kan inte gå helt spårlöst förbi att 80 000 människor demonstrerade i Minsk i helgen. Det finns en verklighet bakom, och det är ingen strålande framtid det handlar om utan motsatsen.

På 70-talet skulle både de fossila bränslena och kärnkraften öka. Den sista sucken – låt oss hoppas det – var beslutet om att bygga Värtans kolkraftverk här i Stockholm. Nästa stora avgörande blir kanske Öresundsbron, byggd för bilar. Vi har inte fått några besked från socialdemokratin på den punkten, men det är ingen tväkan om att förbränningsmotorerna är det stora internationella framtidsproblemet.

Det räcker att konstatera att två tredjedelar av världens 400 miljoner bilar finns i Nordamerika och i Västeuropa. Tänk, om de andra länderna plötsligt skulle begära samma biltäthet – vilken katastrof! Mot den bakgrunden blir det ganska löjligt, som sker ibland i debatten, att måla upp kärnkraften med sina 5 % av världens energiproduktion som alternativet till fossila bränslen, eller som professor Henning Rodhe har skrivit: Kärnkraftens vara eller inte vara är i detta sammanhang av litet intresse. Han är specialist på området. Han vet vad han talar om, till skillnad från en del andra.

Men då är det naturligtvis intressant att fråga sig: Varför är inte regeringen konsekvent när den inbjuder till skatteöverläggningar och de här frågorna kommer upp? Bengt Westerberg berörde det också.

Det finns naturligtvis ett ökat krav på att styra miljöframtiden och energi-framtiden. I det läget går man ut med förslag som innebär att man smetar ut en moms jämnt över på energin, till förfång för styrbarheten. Då säger Bengt: Okej, det här går ut över den internationella konkurrenskraften, men det är ett system vi har haft under lång tid. Vad det nu handlar om är att vältra över 4–5 miljarder kronor på hushållen, kostnader som i dag ligger på exporterade varor. Och observera: Det handlar inte om att ta bort undantagen för elintensiv industri. De finns med också i fortsättningen.

Det här är inte en fråga om finansiering för att få kalkylen att gå ihop, utan det är fråga om alternativ i energi- och miljöpolitiken: att välja punktskatter med styrbarhet eller energimoms med betydligt mindre styrbarhet. Det är där jag tycker att trovärdigheten hos socialdemokraterna glappar. Jag får inte miljö- och energipolitiken att gå ihop med era planer när det gäller skattepolitiken.

Det är möjligt att de här sakerna kommer att klarna på fredag, men det är i så fall i senaste laget.

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! På tal om underhållningsvärde, Carl Bildt: Tänk, den dagen vi här i landet får ett högerparti som har något underhållningsvärde! Det mest roliga jag kan komma på när det gäller moderaterna är att utan vpk hade Bildt varit minister, och visst är det roligt att slippa det.

Bengt Westerberg har gett en, tycker jag, riktig beskrivning av kollapsen på många områden i Sovjetunionen och i flera östeuropeiska länder. Men detta är en kollaps för auktoritära kommandoekonomier och inte för socialismens idéer. För ingen socialism kan förverkligas utan demokrati, och den lärdomen har vi gjort i vårt parti för mycket länge sedan. Därför gäller hela vår kamp en socialism med demokrati och frihet.

Sedan vill jag bara fråga Westerberg och för den delen också Bildt: Kan ni i er tur kanske erkänna att de växande klyftorna i världen, utplundringen av den tredje världen som dagligen förorsakar 50 000 barns död, kan ha ett samband med de fria marknadskrafternas spel och den ohämmade vinstjakten? Sådan är kapitalismen.

Ingvar Carlsson polemiserade mot att jag sade att socialdemokraterna har varit sig själva nog. Jag erkänner att det mesta av de erfarenheterna ligger en tid tillbaka, när ni var större och när vi hade ett annat parlamentariskt läge. Det är riktigt att situationen i dag är något annorlunda. Ingvar Carlsson upprepar att om vi är beredda att ta ansvar, så blir det intressant. Menar Ingvar Carlsson att vi tillsammans enbart skall genomföra impopulära åtgärder? Kan vi inte någon gång tänka oss att fatta ett och annat populärt beslut, t.ex. en ökad rättvisa i skattesystemet? Vi i vpk vill nog i så fall ha ett mer varaktigt förhållande. Jag erbjuder mig att redan i eftermiddag sätta mig ned och förhandla om ett annat slags åtstramnings- och omfördelningspaket, ett paket som till skillnad från det tvångssparande som har genomförts tar pengar från dem som har råd och sätter in dessa pengar där de bäst behövs, inom sjukvården, skolan, miljövården, för att höja lönerna för de lågavlönade, vilka sannerligen inte — som ni hävdar — ägnar sig åt några köpfester.

Jag vill sedan säga några ord om JAS, eftersom uppenbarligen inte någon mer än miljöpartiet och vi vill diskutera den frågan. Vi vet att riksdagens insyn när det gäller JAS-projektet har varit mycket liten, alltför liten. Många avtal och rapporter har varit hemligstämplade. Sekretessen har hela tiden varit mycket stor. Vi får nu reda på att fackexperter tidigt varnade för JAS-projektets ekonomiska och tekniska komplikationer.

I våras, efter haveriet, tog vi i vpk upp frågan om att tillsätta vad vi kallade för en politisk haverikommission, som skulle se över hur projektet har drivits och om det skulle fortsätta att drivas. Nu är man uppenbarligen beredd att till varje pris fortsätta med JAS-projektet, trots att det är ett projekt där det mesta som hänger i luften är frågetecken. Jag vill i dag upprepa kravet på att tillsätta någon form av kommission för att utreda hur JAS-projektet har vuxit fram, tillåtits att växa trots alla varningar och nu skall kosta skattebetalarna åtskilliga fler miljarder, medan de privata koncernerna bakom IG JAS hålls i stort sett skadeslösa.

I våras ville man från regeringens sida göra nedskärningar i skolornas ekonomi. Då handlade det om 170 milj. kr. Nu är man uppenbarligen beredd att kasta mångdubbelt mer i luften och här saknas det tvångssparande. Till dem som hävdar att alternativet till JAS är arbetslöshet vill jag säga: Nej, det är det inte. Den skickliga arbetskraft som finns på dessa industrier, forskare och tekniker, kan använda sina kunskaper inom andra projekt, t.ex. inom energiområdet. Vi vet att energin kräver avancerad teknik och forskning, och här finns stora uppgifter för att utveckla nya projekt. Eftersom det under flera veckor pågått en debatt, anser jag att det vore klädsamt om någon från regeringen sade någonting om denna gigantiska fördyring av ett projekt — en fördyring som handlar om miljarder och inte om miljoner.

INGER SCHÖRLING (mp) replik:

Herr talman! Det var utmärkt att vi fick ett klart besked från statsministern om att socialdemokraterna inte tänker göra någonting för att åstadkomma en förändring i svensk författning. Tack för det.

Men jag blev litet besviken på att jag inte fick något svar på frågan om miljö och utmaningar, och vilken som var den största utmaningen. Enligt Ingvar Carlsson skulle det vara fattigdom, nöd och svält. Men det är just detta som vi skall undvika genom en grön politik! Fortsatt ohämmad ekonomisk tillväxt leder till att jordens produktiva förmåga stryps.

Jag har också noterat att när det gäller grälet om konsumtion som har förts här, så har man ett radikalt annat synsätt på konsumtion än vad vi i miljöpartiet har. Man behandlar begreppet konsumtion som en enhet, medan vi i miljöpartiet skiljer mellan konsumtion och konsumtion. Det finns faktiskt en skillnad. I denna tidsnöd har jag inte funnit så bra exempel, men bara för att ta ett kan jag nämna freonblåsta madrasser och biologiskt odlade produkter. Detta exempel visar skillnaden mellan konsumtion och konsumtion.

Alla vet att miljöpartiet driver EG-frågan och anser att denna är ett av de viktigaste vägval som vi står inför. I regeringsförklaringen sägs att det skall läggas stor vikt vid höga krav som Sverige ställer på miljö, full sysselsättning och social trygghet när det gäller ambitionen att delta i en inre marknad. Detta gör att vi i dag lever med två formuleringar beträffande EG, en vag och en stark. Det här var den vaga formuleringen. Den starka formuleringen har utformats av utskottet och återfinns i Anita Gradins svar på en fråga, som Per Gahrton ställde den 26 januari 1989. Anita Gradin sade då: "Men låt mig än en gång slå fast: Vi kommer inte att acceptera någon social nedrustning, försämrade miljö, minskat konsumentskydd, urholkad arbetsrätt, eftergifter på jämställdhetsområdet eller försämrade arbetsvillkor." Det är ganska stor skillnad mellan att säga så här och att säga att man kommer att lägga stor vikt vid dessa frågor. Jag skulle vilja ha ett besked om vilket alternativ det är som gäller.

Bengt Westerberg tror att svenska försvaret står och faller med JAS. Det tror inte vi i miljöpartiet. För det första har vi en annan uppfattning om världens hotbilder, och för det andra har vi en annan uppfattning om vilket försvar som Sverige behöver. Vi vill inte ha ett sårbart högteknologiskt försvar, utan vi vill ha ett mindre sårbart starkt civilt försvar. När det gäller JAS-projektets ekonomiska och moraliska överlevnadsmöjligheter och villkor

*Partiledardebatt
med anledning av re-
geringsförklaringen*

har Lars Werner redan sagt det mesta. Miljöpartiet har också uttalat att vi vill att riksdagens revisorer skall se över hur beslutet har gått till och att vi vill ha ett utskottsförhör. Sedan får vi se vad som händer i fortsättningen, men JAS bör läggas ned.

Jag har också varit i Japan i sommar, Bengt Westerberg, och talat på en konferens anordnad mot kärnkraft och kärnvapen. Detta har litet grand att göra med den Sverigebild som finns utomlands och som vi inom miljöpartiet är litet bekymrade över.

Innan jag låter för gnällig vill jag säga att det är alldeles utmärkt att Sten Andersson och därmed Sverige anstränger sig för att försöka lösa konflikten i Mellanöstern. Tyvärr finns det andra företeelser som är mindre smickrande och som ger en annan bild. Hur kan det komma sig att lilla neutrala Sverige exponerar sig som det stora vapentillverkarlandet vid vapenmässan i Adelaide i Australien nu i november? Sverige har den största utställningsytan av alla länder i konkurrens med de stora vapenexporterande länderna England, Frankrike och Västtyskland. Men vid världsenergikonferensen i Montreal i Canada nyligen, där de övriga nordiska länderna deltog, lyste Sverige med sin frånvaro. Detta är mycket märkligt. Sverige är det enda landet i världen som efter det att ha introducerat kärnkraften i samhället beslutat att den skall avskaffas. Vid konferensen i Japan undrade man bl.a. vilka utredningar som gjorts i Sverige och hur långt vi har kommit när det gäller försök. Det fanns inte något svar på dessa frågor. Vi har världens ögon på oss och det skall bli utomordentligt intressant att se hur vi kommer att lösa detta.

Vi i miljöpartiet de gröna säger nej till vapenexport och ja till en stor satsning på export av miljö- och energiteknik. Det känns faktiskt förödmjukande, när man är ute i världen, att vi syns mest i det förra och så litet i det senare fallet.

Statsminister INGVAR CARLSSON replik:

Herr talman! Carl Bildt försvarar sina inlägg i EG-frågan. Jag tvingas därför upprepa att det är utomordentligt olyckligt att mitt i ett känsligt diskussionskedje med EG skicka dubbla budskap till Bryssel. Om Carl Bildt vore i en ansvarsposition är det mycket som talar för att man i Bryssel skulle säga att vi i Sverige inte vet vad vi vill. Vi får lägga diskussionerna åt sidan och så får Sverige återkomma när man har bestämt sig. Det är min bedömning av vad som skulle hända om Carl Bildts agerande hade haft någon realitet bakom sig.

Jag har besökt tio av tolv huvudstäder inom EG. Jag har besökt Bryssel och samtliga EFTA-länders huvudstäder. Jag tror därför att jag är ganska väl informerad i den här frågan.

Carl Bildt var dessutom mycket provocerande och använde gång på gång ordet randstat om Sverige. Det är att svartmåla vår nation. Det är att nedvärdera vår förhandlingsposition och att skada landets intressen. Det är att på sämsta tänkbara vis sätta partitaktik framför känslan för landet. Jag beklagar att moderatledaren agerar som han gör i denna fråga.

Det har sagts mycket om den allvarliga situationen i Östeuropa. Jag delar den uppfattningen. I denna diskussion skall man dock inte glömma bort de mycket allvarliga problem som även finns i väst. Vi har 10 % arbetslöshet i

de västliga demokratierna. På långt sikt är det i själva verket inte bara ett hot mot den enskilde individen utan mot dessa demokratiska samhällen, om man inte gör något allvarligt åt det. När man ständigt får höra dessa stöddiga uttalanden om situationen i öst från västliga ledare, borde man tänka på att det finns en hel del allvarliga problem på hemmaplan som man borde göra något åt. Att se den fattigdomen och den uppenbara nöden, en nöd som ökar i stället för att minska. demonstrerad i Förenta Staternas stora städer, borde göra att skadeglädjen över perestrojkans svårigheter i Sovjetunionen inte borde vara allt för stor.

Lars Werner, den uppgörelse som vi träffade med centerpartiet gällde ett område som rimligen borde ligga vpk varmt om hjärtat, nämligen arbetsmiljöproblemen. Uppgörelsen ledde till att vi fick fram ett belopp på inte mindre än 10 miljarder kronor.

Det visar också att det går att kombinera impopulära åtgärder med populära. Jag har aldrig föreställt mig att man enbart skulle driva de impopulära åtgärderna. Det är inget egenvärde i detta, men ibland är de nödvändiga för att man långsiktigt skall kunna driva en förnuftig och rimlig politik. Det är den balansen jag är ute efter. Det visade sig i diskussionen med centerpartiet att det även i det besvärliga läget gick att kombinera det hela.

Herr talman! Jag skulle även vilja säga några ord om kärnkraften och energipolitiken, inte minst mot bakgrund av Olof Johanssons inlägg i frågan. För tio år sedan inträffade en allvarlig kärnkraftsolycka i Harrisburg. Det som inte fick hända och inte skulle hända inträffade trots allt. Det är inget tvivel om att den olyckan fick avgörande konsekvenser för svensk energipolitik. När svenska folket fick uttala sig i en folkomröstning blev resultatet att den sista reaktorn skall vara avstängd år 2010. Efter hårda och uppslitande strider gjordes en överenskommelse inför det svenska folket. Jag känner en stark förpliktelse att inför det svenska folket efterleva överenskommelsen. Det har att göra med att energipolitiken, men det har också att göra med ett ansvar inför svenska folket när det gäller ett löfte i en fråga som för många människor är av oerhört stor betydelse.

Efter detta har vi haft olyckan i Tjernobyl. Jag hörde häromdagen att ett rådjur som sköts norr om Gävle hade 42 000 bq i kroppen. Konsekvenserna finns fortfarande kvar. Efter den olyckan sade vi oss att vi än en gång skulle se över avvecklingen. Bl.a. av realekonomiska skäl kom vi då fram till att det kunde vara klokt att börja något tidigare, eftersom det kunde bli en svår påfrestning att stänga av en reaktor per år. Det var bl.a. därför vi hamnade på år 1995. Ekonomiskt sett är det ingen större skillnad mellan 1995 och 1998.

Att däremot gå den motsatta vägen och börja köra aggregaten längre är allvarligt, så till vida att ekonomiska lönsamhetsbedömningar kan komma in i bilden. Det är mycket frestande att köra en reaktor ytterligare något år om lönsamheten är stor.

Då uppstår risken för det som jag är mest orolig för, nämligen att man någonstans i världen skall börja tumma på säkerhetskraven så att vi får den tredje stora kärnkraftsolyckan. Framför allt om den inträffar i Japan eller nere på den europeiska kontinenten är jag övertygad om att den leder till en panikavveckling av kärnkraften. Jag vidhåller därför att det beslut vi träf-

fade om att kärnkraften på lång sikt icke skall ingå i det svenska energisystemet var väl övervägt, genomtänkt och förankrat hos svenska folket.

Carl Bildt driver även i denna fråga en särskild linje. Samtidigt vet jag att Carl Bildt aldrig skulle kunna få gehör i en borgerlig regering eller en borgerlig majoritet för sin linje. Man kan därför säga att den kanske inte är av så stort intresse. Däremot är det av intresse att man inom den svenska arbetarrörelsen kan komma fram till en enighet.

Det finns ingen annan politisk kraft i detta land som klarar att avveckla kärnkraften och bygga upp ett nytt energisystem. Det kan därför vara oroväckande att vi har haft en debatt där de relativt små skillnaderna när det gäller startpunkter kan utvecklas till större meningsskiljaktigheter. Det vore inte bra, och det skall till varje pris undvikas.

Årtalen 1995 eller 1998 är således inte avgörande, utan det viktiga för regeringen är att man inte genom otydliga uttalanden skapar förväntningar hos dem som vill fortsätta med kärnkraften efter 2010 så att de tror att det inte är allvar med avvecklingen. Det var mycket viktigt att vi hade klara och entydiga reaktioner i det avseendet.

Man skall inte missta sig ett ögonblick på att i den grundläggande frågan om att kärnkraften skall avvecklas till år 2010 finns det inom socialdemokratin och arbetarrörelsen en enstämmig och mycket klar uppfattning.

Den här frågan om att vi skall ha energi till rimliga priser med acceptabla miljöeffekter och ett energisystem som uppfyller sin roll i svensk ekonomi är oerhört viktig. Den är också oerhört viktig som ett vidare inslag i det svenska samhällsklimatet, med hänsyn till hur många människor, inte minst kvinnor, upplever kärnkraften och dess risker.

Det är därför jag så starkt har velat betona att på denna punkt varken får eller behöver svensk arbetarrörelse svikta. Vi både kan och skall ta det ansvar som innebär att kärnkraften skall avvecklas; det skall göras på ett förnuftigt sätt och vi skall gå över till ett nytt energisystem.

CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Var det något budskap som förmedlades av statsministern i hans senaste replik, så var det väl just det som han ville förhindra från att förmedlas, nämligen att svensk arbetarrörelse sviktar. Det hade varit bättre om han kunnat ge konkreta besked här i dag om t.ex hur det går med koldioxidtaget. Kommer man att bryta igenom det, som Birgitta Dahl antydde? Hur går det med sysselsättningen i den elitensiva industrin? Det är den typen av besked man vill ha, inte allmänna uttalanden.

Kort om JAS-projektet, som har varit en av dagens sidodebatter: Jag har inte heller fått någon information om det som man läser mycket om i tidningarna. Information är inte försvarsministerns allra bästa gren, om jag uttrycker mig diplomatiskt. Men om jag har förstått det rätt visar den grundliga genomgången att vi nu har en kostnadsfördyring av JAS-projektet på ca 15 %. Det är, när det gäller Sveriges största högteknologiprojekt, som sträcker sig över ett antal decennier, inte speciellt hårresande. Jag erinrar mig Globen, där jag tror att det blev ett kostnadsöverskridande på 300 %. Jag kan nämna nästan vilket stort offentligt bygge som helst i landet, där vi finner tal som är väsentligt värre än så.

Problemet ligger i en försvarsekonomi som man inte har kunnat hantera från socialdemokratiens sida, och då hamnar man i en besvärlig situation. Men detta får inte hanteras så att man lägger ned det svenska luftförsvaret. Det vore fullständigt oacceptabelt. JAS är det bästa alternativet för Sveriges neutralitetsvakt i framtiden.

Kort till Bengt Westerberg om välfärden – jag har inte så mycket tid på mig, så jag hinner inte säga så mycket. Först och främst vill jag säga att det finns en risk att man med den typ av resonemang som Bengt Westerberg företräder låser sig vid en institutionsövertro och kanske delvis också vid en familjefientlighet. Det inslaget har ju funnits i politiken under åtskilliga decennier. Man har haft en övertro på institutionerna och en fientlighet gentemot familjen. Det vi vill göra är att öppna för en ny välfärdsdiskussion, där vi, utan att ersätta institutionerna eller välfärdsstaten, också tar in familjen, individen, närheten, ömheten, känslorna, samhörigheten som bara finns i det personliga, som aldrig kan ersättas med myndighetsutövning. Det får inte leda till att vi utsätts för attacker av typen ”ni tänker lägga ner sjukhusen”, för då är det inte fråga om ärlig diskussion, Bengt Westerberg, då är det fråga om renodlad illvilja.

Kort om Europa: Mitt under ett känsligt skede skickar statsministern oklara signaler till svensk opinion och till hela Europa genom sitt anförande på AIC den 1 september. Den som drämmer igen dörren till att på 90-talet pröva medlemskapsmöjligheten, den gör en självbeskränning av Sveriges framtid i Europa, som leder till att vi blir det vi inte får bli, nämligen en randstat. Det är allvarligt när statsministern under känsliga förhandlingsskedet ger så otydliga besked och drämmer igen dörren på det sätt statsministern gjorde den 1 september. Jag hoppas att det var sista gången, även om skadan till stora delar tyvärr redan är skedd.

BENGT WESTERBERG (fp) replik:

Herr talman! ”Den gemensamma nämnaren mellan socialdemokrater och socialliberaler är att de tror att goda superföräldrar som heter statsmakterna (och kallas ’samhället’) skall ge oss trygghet i livets alla skeden. – – –

Efterkrigstidens sociala välfärdsutbyggnad i socialdemokratisk och socialliberal anda har i hög grad segregerat välfärdsconsumenterna från vardagens normala liv. Barn sänds till daghem, arbetslösa till omskolningscentrum, missbrukare till behandlingshem, sjuka till sjukhus, äldre till ålderdomshem, senildementa till långvård. Som regel gäller att där välfärdspolitiken griper in bryts de sociala kontakterna från den lilla världen upp. Det finns ett grymt, människoplågande inslag i vår älskade välfärdsstat.”

Detta var ett citat av Hans Zetterberg. Om uttalandet har gjorts av illvilja eller om det är något slags intellektuell debatt, det kan jag inte bedöma. Men det är i alla fall uttryck för en syn på samhället och välfärden som inte är förhärskande inom det parti som jag företräder.

Lars Werner säger att jag har givit en riktig beskrivning av tillståndet i Sovjetunionen. Utmärkt! Den beskrivningen underkänner nämligen inte bara den kommunistiska praktiken utan också de kommunistiska idéerna, och att Sveriges kommunistiske ledare instämmer i detta är en historisk händelse. Jag skulle nästan föreslå att herr kommunistledaren i detta läge lägger

ned sitt parti och ser till att de dokument som kvarlämnas hamnar på museum. Själv kan han möjligen få anställning som rolighetsminister i vårt parti. Det finns en del som säger att jag skulle behöva ett sådant komplement.

Till sist vill jag vända mig till Ingvar Carlsson. Jag har fört en diskussion i denna debatt med Carl Bildt om välfärdsstaten och välfärdsstatens principer. Men den diskussionen är inte viktigare än den diskussion som vi skall föra med socialdemokraterna. Även om ni i allmänna ordalag försvarar den generella välfärdspolitiken, är ni inte beredda att utveckla välfärdspolitiken. Ni är inte beredda att se till att det kommer in enskilda alternativ eller att göra omprioriteringar, som också är nödvändiga om vi skall kunna erbjuda människor den service och den omvårdnad de behöver. Jag tycker att bristen på besked när det gäller barnomsorgen i gårdagens regeringsförklaring är ett exempel på det. Statsministern sade att man skall fullfölja den politik som riksdagen har beslutat om. Men sanningen är ju att barnomsorgsköerna växer. På många håll i landet stänger man barnomsorgsavdelningar. Socialdemokraterna står handfallna. De har inget recept för att lösa den kris som nu har uppkommit. Avsaknaden av besked i den frågan är ett mått på socialdemokraternas bristande intresse för att utveckla välfärdspolitiken.

OLOF JOHANSSON (c) replik:

Herr talman! Mer livsnära behov tycks ha tagit överhanden här i kammaren. Man vägrar ju att tro att det skulle vara något annat skäl till att åhörarskarorna har glesnat.

Låt mig i denna replik utan polemik ta upp något av det idémässiga underlaget för vårt agerande, inte minst med adress till dem som måhända samlas i den stora telefonkiosken, Globen, i kväll.

Personligt ägande på många händer förenar maktspridning, ansvar och egenintresse. När ägandet i stället koncentreras hos ett fåtal, med bestämmanderätt för detta fåtal, oavsett om det sker i privat eller offentlig regi, leder det till en urholkning av demokratin. Det kan bli ett hot mot demokratin. På marknaden för varor, tjänster och kapital leder det till sämre konkurrens, ibland till monopol eller oligopol. Då räcker det inte att privat maktkoncentration balanseras med offentlig eller kollektiv maktkoncentration, ofta via ägandet. Vi har sett många exempel på det under senare år. Kollektiva löntagarfonder och statligt ägande är sådana exempel. Men det leder inte till ökat inflytande för den enskilde. Den inställningen, att balanserande maktkoncentrationer i samhället skulle kunna vara ett medel också i fortsättningen, finns ju tyvärr, med socialdemokratiens ideologiska bakgrund, också i det nu aktuella programförslaget från socialdemokraternas sida.

För centerpartiet är det självklart att främja privat, personligt ägande hos många. Samtidigt vill vi bekämpa maktkoncentration såväl hos staten som hos de enskilda. En marknadsekonomi med fungerande konkurrens i ett samhälle med rättvis fördelning är en avgörande förutsättning. Ett starkt koncentrerat näringsliv med storföretag som arbetar på internationella marknader kan i detta sammanhang t.o.m. utgöra ett problem om det inte kombineras med en ännu starkare småföretagsamhet som balanserar denna maktkoncentration.

Låt mig därefter bara konstatera att jag i hög grad respekterar den deklARATION som Ingvar Carlsson gjorde. Men det är klart att vi i centern har känt en betydande oro för den debatt som har pågått. Den oron skulle kunna stillas genom att klart ställningstagande här i riksdagen. Och det är viktigt att omvärlden får klart för sig att grunderna för energipolitiken ligger fast och att det inte skapas en långvarig osäkerhet på den här punkten.

Till sist handlar det om att avveckla kärnkraften och att ge de förnybara och effektiva energislagen en chans. Det krävs balans i ekonomin – hela Sverige skall leva – och det krävs en rättvis fördelning som innebär att skatten på arbete sänks för alla, även för de människor som har låga löner och för de människor som arbetar deltid. Vi i centern vill arbeta vidare för en ny och högre grundpension för pensionärer, och vi vill mycket gärna snabbt få ett förslag från regeringen om en biotekniklag. Sverige får inte bli en bioteknisk frizon.

LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Bengt Westerberg tycker att vi skall lägga ned vårt parti. Det förstår jag, eftersom det är det lättaste sättet för folkpartiet att komma in i kanslihuset. Men vi tänker inte lägga ned vårt parti. Så om ni i folkpartiet skall in i kanslihuset får ni gå den vanliga vägen och försöka göra det av egen kraft, möjligen med hjälp av Carl Bildt.

Sedan vill jag bara i all lägmäldhet meddela, Bengt Westerberg, att den dag jag slutar med politik, även om det dröjer, kommer jag att ägna mig åt något mycket roligare än att gå på folkpartiets möten.

Herr talman! Carl Bildt går på högvarv när det gäller en svensk EG-anslutning. Det har han gjort en längre tid, speciellt när det gäller siktet på den inre marknaden. Men ironiskt nog är det ju Carl Bildts partivän fru Thatcher som är bromsklossen i det interna EG-samarbetet. Det var ju hon som i juni i Madrid lyckades förhindra att en tidsplan lades fast för valutasamarbetet. Och med sådana förskjutningar blir det säkert ingen inre marknad fram till år 1992. Då skall vi komma ihåg att valutasamarbetet kanske inte är det mest förhatliga för fru Thatcher. När frågan om de s.k. sociala dimensionerna på allvar förs in i debatten, kanske hon inte bara nöjer sig med att bromsa utan sätter sig helt på tvären, som Aftonbladet så riktigt skrev i juni. Därför vet jag inte hur man skall tolka Carl Bildts iver att komma innanför EG:s murar så snabbt. Med detta har jag inte sagt, herr talman, att jag delar regeringens agerande när det gäller EG, men det får vi kanske återkomma till redan nästa vecka.

Sedan vill jag säga ytterligare några ord innan vi sätter oss ned på fredag. Vi skall utbyta tankar om ett eventuellt framtida skattesystem, men låt mig redan nu säga följande. Vi i vpk har när det gäller en framtida skattereform förklarat oss beredda att delta i en reformering av skattesystemet, om det får en rättvis fördelningsprofil. Vi är öppna för diskussioner, men vi har krav på att fördelningseffekterna inte får innebära att låg- och mellaninkomsttagarna får betala de högavlönades skattesänkningar. Vi menar att den offentliga sektorn måste tillförsäkras framtida tillräckliga resurser för att utvecklas – förbättras och förstärkas både, som jag sade, demokratiskt och ekonomiskt. Om vi i fråga om omsorgen om den offentliga sektorn och om låg- och

mellaninkomsttagarna kan bli överens, är vi beredda att föra seriösa diskussioner om skatten. Och vi menar att de partier som har en positiv inställning till rättvis fördelningspolitik och till den gemensamma sektorn bör kunna göra upp om finansieringen av skattereformen. Det här är ett par av de huvudprinciper vi kommer att slåss för i fortsättningen.

INGER SCHÖRLING (mp) replik:

Herr talman! Tiden har gått fort, och det är mycket som jag inte har fått säga när det gäller socialpolitik, trafikpolitik, energipolitik, osv. Men så är det alltid. Jag skulle emellertid vilja säga en sak till politikerna. Underskatta inte medborgarnas kunskaper, medvetenhet och miljöengagemang. Kanske är det frestande i det centrala beslutsfattandet att slippa de besvärliga frågor som medborgarna kan ställa och som vi politiker kanske inte alla gånger har svar på, speciellt i en tid med snabba förändringar. Men då är det också alldeles nödvändigt att vi för demokratins skull involverar medborgarna i beslutsfattandet. Vad vi politiker måste göra är att tydliggöra viktiga frågeställningar och redovisa för- och nackdelar och vilka konsekvenser olika vägval får. Det är vår absoluta skyldighet. Därför får vi inte låta en så viktig fråga som gentekniken och en rad frågeställningar kring den förbli obesvarade. Vi i miljöpartiet har föreslagit ett moratorium på fem år, så att politikerna och folket så att säga skall hinna ikapp experterna.

Det är också oansvarigt att inte debattera och diskutera EG-frågan vidare och bredare än vi nu har gjort. Statsministern uttalade i en debatt i april i år att EG-harmoniseringsfrågan inte skall bli någon valfråga. Men det är precis vad vi tycker att den skall bli, eftersom den handlar om ett så viktigt vägval.

Till de 70 % av svenska folket som anser att miljöförstöringen är det allra största hotet och till de 90 % av svenska folket som är beredda att avstå materiell standard för att rädda miljön skulle jag vilja komma med ett optimistiskt budskap, nämligen att det finns alternativ i svensk politik. Jag tycker att debatten i dag har visat att en grön regering faktiskt är det enda alternativet som finns. De borgerliga partierna har nämligen grälat mer än någonsin, och inte har de närmat sig varandra efter dagens debatt.

En grön regering är, som sagt, inte bara önskvärd utan ett möjligt alternativ, eftersom miljösituationen förr eller senare kommer att tvinga fram ekologiskt hållbara och långsiktiga lösningar. Opinionen kommer att tvinga fram en satsning på de gröna frågorna. Varför inte låta Sverige bli som Övertorneå kommun, som arbetar efter principen att bli en ekologisk kommun. Låt Sverige bli ett ekologiskt land, och låt oss i Sverige börja arbeta efter dessa principer nu. Som vi har sagt tidigare är det inte för sent, men det är mycket bråttom.

Statsminister INGVAR CARLSSON:

Herr talman! Jag har upplevt denna debatt som ovanligt intressant och stimulerande. Jag är rädd för att den nuvarande partiledaruppsättningen har visat att den inte är kemiskt fri från humor. Jag hoppas att det inte har drabbat åhörarna med alltför stor överraskning.

Jag drar två slutsatser. Den första är att det här har visats vilken bred uppslutning det finns bakom den svenska sociala välfärden. Det noterar jag, inte

minst från ideologiska utgångspunkter, med stor tillfredsställelse. Moderata samlingspartiet har som parti på avgörande punkter blivit helt isolerat i debatten. Den andra slutsats som jag drar är, utan att framhäva socialdemokratins på ett orättmätigt sätt, att man kan säga att debatten har visat behovet av socialdemokratins som en samlande kraft i svensk politik. Mångfalden och de synpunkter som har kommit fram är bra, men till slut måste en kraftsamling ske i fråga om handling. Den uppgiften skall vi socialdemokrater gärna försöka ta på oss.

Herr talman! Så är en av 80-talets allra sista partiledardebatter dessutom över. Vi har haft många duster, stött och blött argumenten och provat bärkraften. Ibland har enigheten stått i centrum, andra gånger oenigheten, men sådan är ju demokratin.

Olof Palme talade en gång om de stora livsprojekt som är gemensamma för oss alla och som alltid återkommer i människors liv. Han sade: Vi föds, växer upp och söker vänner. Vi utbildar oss och förbereder oss för vuxenlivet. Vi väljer yrke och söker en plats i arbetslivet. Vi skaffar bostad, bildar familj och fostrar barn. Vi söker värna vår hälsa, bota sjukdomar och undgå olyckor. Vi vill leva som fria medborgare och vara med i ansvaret för allas väl. Vi vill säkra försörjning och värdighet inför ålderdomens oundvikliga skröplighet.

Det är, herr talman, detta som politiken måste handla om, inte om att skapa livsprojekt åt andra utan om att bygga förutsättningar för att alla människor skall kunna förverkliga just sina livsprojekt. Alla människor skall kunna få utlopp för sina bästa stämningars längtan. Det är jämlikhet, och det gällde när seklet var ungt, det gäller under 80-talet och kommer att gälla i morgon, under 90-talet.

Partiledardebatten var härmed avslutad.

5 § Meddelande om morgondagens informationsstund

TALMANNEN:

Jag får meddela att – utöver vad jag i går meddelade om morgondagens sammanträde – kommer utbildningsminister Bengt Göransson att lämna information om arkivfrågor.

6 § Meddelande om val

Talmannen meddelade att val till Nordiska rådet samt val av ny ordförande för riksdagens revisorer skulle ske vid morgondagens sammanträde.

7 § Anmälan av partigruppernas företrädare i talmanskonferensen

Talmannen meddelade att partigrupperna, med stöd av 1 kap. 7 § och 7 kap. 12 § riksdagsordningen, till honom anmält följande personer att utgöra partiernas företrädare i talmanskonferensen:

Jan Bergqvist (s)
Lars Tobisson (m)
Ingemar Eliasson (fp)
Gunnar Björk (c)
Bo Hammar (vpk)
Inger Schörling (mp)

Till suppleanter hade nominerats:

Marianne Ståhlberg (s)
Anders Björck (m)
Kerstin Ekman (fp)
Görel Thurdin (c)
Bertil Måbrink (vpk)
Kaj Nilsson (mp)

Talmannen förklarade de anmälda personerna valda till partigruppsföreträdare och suppleanter i talmanskonferensen för tiden till dess nästa lagtima riksmöte började.

8 § Avsägelse

Talmannen anmälde att avsägelse inkommit enligt följande:

Birgit Henriksson (m) från uppdraget som suppleant i finansutskottet,
Göran Allmér (m) från uppdraget som ledamot i utbildningsutskottet,
Birgitta Rydén (m) från uppdraget som suppleant i bostadsutskottet,
Britta Bjelle (fp) från uppdraget som ledamot i skatteutskottet,
Ingrid Hasselström Nyvall (fp) från uppdraget som suppleant i skatteutskottet,
Isa Halvarsson (fp) från uppdraget som suppleant i utbildningsutskottet,
Karl-Göran Biörsmark (fp) från uppdraget som suppleant i utbildningsutskottet,
Birgit Friggebo (fp) från uppdraget som suppleant i bostadsutskottet,
Leif Olsson (fp) från uppdraget som ledamot i bostadsutskottet,
Per-Ola Eriksson (c) från uppdraget som suppleant i arbetsmarknadsutskottet,
Karl-Erik Persson (vpk) från uppdraget som suppleant i socialförsäkringsutskottet,
Lars-Ove Hagberg (vpk) från uppdraget som ledamot i arbetsmarknadsutskottet,
Alexander Chrisopoulos (vpk) från uppdraget som suppleant i näringsutskottet,
Gudrun Schyman (vpk) från uppdraget som suppleant i näringsutskottet,
Lars Bäckström (vpk) från uppdraget som suppleant i utbildningsutskottet,
Berith Eriksson (vpk) från uppdraget som suppleant i utrikesutskottet,
Maggi Mikaelsson (vpk) från uppdraget som suppleant i jordbruksutskottet,

Annika Åhnberg (vpk) från uppdraget som suppleant i arbetsmarknadsutskottet,
Jan Jennehag (vpk) från uppdraget som suppleant i jordbruksutskottet,
Rolf L Nilson (vpk) från uppdragen som suppleant i socialutskottet och lagutskottet,
Lars Norberg (mp) från uppdraget som suppleant i finansutskottet,
Hans Leghammar (mp) från uppdraget som suppleant i justitieutskottet,
Marianne Samuelsson (mp) från uppdragen som suppleant i socialförsäkringsutskottet, kulturutskottet och näringsutskottet,
Kaj Nilsson (mp) från uppdraget som suppleant i utbildningsutskottet,
Carl Frick (mp) från uppdraget som suppleant i trafikutskottet,
Claes Roxbergh (mp) från uppdraget som suppleant i bostadsutskottet,
Ragnhild Pohanka (mp) från uppdraget som suppleant i bostadsutskottet samt
Kjell Dahlström (mp) från uppdraget som suppleant i försvarsutskottet.

Dessa framställningar bifölls av kammaren.

9 § Anmälan om kompletteringsval till utskott, m.m.

Talmannen meddelade att på grund av uppkomna vakanser i vissa utskott hade socialdemokratiska riksdagsgruppens, moderata samlingspartiets, folkpartiets, centerpartiets, vänsterpartiet kommunisternas och miljöpartiet de grönas riksdagsgrupper anmält följande nya representanter, nämligen Lars-Ove Hagberg som ledamot i finansutskottet, Leif Olsson som ledamot i skatteutskottet, Britta Bjelle som ledamot i justitieutskottet, Göran Allmér som ledamot i försvarsutskottet, Christina Pettersson som ledamot i socialförsäkringsutskottet, Birgitta Rydle som ledamot i utbildningsutskottet, Rolf L Nilson som ledamot i näringsutskottet, Karl-Erik Persson som ledamot i arbetsmarknadsutskottet, Siw Persson och Kjell Dahlström som ledamöter i bostadsutskottet samt Margareta Gard, Marianne Samuelsson och Lars Bäckström som suppleanter i finansutskottet, Isa Halvarsson, Per-Ola Eriksson och Krister Skånberg som suppleanter i skatteutskottet, Kent Carlsson och Anita Stenberg som suppleanter i justitieutskottet, Viola Claesson som suppleant i lagutskottet, Bengt Hurtig som suppleant i utrikesutskottet, Carl Frick som suppleant i försvarsutskottet, Kent Carlsson, Jan-Olof Ragnarsson och Krister Skånberg som suppleanter i socialförsäkringsutskottet, Berith Eriksson och Paul Cizuk som suppleanter i socialutskottet, Ragnhild Pohanka som suppleant i kulturutskottet, Birgit Henriksson, Margitta Edgren och Gösta Lyngå som suppleanter i utbildningsutskottet, Kjell Dahlström och Inger Schörling som suppleanter i trafikutskottet, Alexander Chrisopoulos, Marianne Samuelsson och Jan-Olof Ragnarsson som suppleanter i jordbruksutskottet, Björn Kaaling, Bengt Hurtig, Jan Strömdahl och Krister Skånberg som suppleanter i näringsutskottet, Kjell Ericsson, Lars-Ove Hagberg och Jan-Olof Ragnarsson som suppleanter i arbetsmarknadsutskottet samt Margareta Gard, Ingrid Hasselström Nyvall, Leif Ols-

son, Ylva Johansson, Krister Skånberg och Eva Goës som suppleanter i bostadsutskottet.

Vidare meddelade talmannen att moderata samlingspartiets riksdagsgrupp anmält Allan Ekström som ledamot i besvärsnämnden.

Talmannen förklarade valda till

ledamot i finansutskottet

Lars-Ove Hagberg (vpk)

ledamot i skatteutskottet

Leif Olsson (fp)

ledamot i justitieutskottet

Britta Bjelle (fp)

ledamot i försvarsutskottet

Göran Allmér (m)

ledamot i socialförsäkringsutskottet

Christina Pettersson (s)

ledamot i utbildningsutskottet

Birgitta Rydle (m)

ledamot i näringsutskottet

Rolf L Nilson (vpk)

ledamot i arbetsmarknadsutskottet

Karl-Erik Persson (vpk)

ledamöter i bostadsutskottet

Siw Persson (fp) och Kjell Dahlström (mp)

suppleanter i finansutskottet

Margareta Gard (m), Marianne Samuelsson (mp) och Lars Bäckström (vpk)

suppleanter i skatteutskottet

Isa Halvarsson (fp), Per-Ola Eriksson (c) och Krister Skånberg (mp)

suppleanter i justitieutskottet

Kent Carlsson (s) och Anita Stenberg (mp)

suppleant i lagutskottet

Viola Claesson (vpk)

suppleant i utrikesutskottet
Bengt Hurtig (vpk)

suppleant i försvarsutskottet
Carl Frick (mp)

suppleanter i socialförsäkringsutskottet
Kent Carlsson (s), Jan-Olof Ragnarsson (vpk) och Krister Skånberg (mp)

suppleanter i socialutskottet
Berith Eriksson (vpk) och Paul Ciszuk (mp)

suppleant i kulturutskottet
Ragnhild Pohanka (mp)

suppleanter i utbildningsutskottet
Birgit Henriksson (m), Margitta Edgren (fp) och Gösta Lyngå (mp)

suppleant i trafikutskottet
Inger Schörling (mp)

suppleanter i jordbruksutskottet
Alexander Chrisopoulos (vpk), Marianne Samuelsson (mp) och Jan-Olof Ragnarsson (vpk)

suppleanter i näringsutskottet
Björn Kaaling (s), Bengt Hurtig (vpk), Jan Strömdahl (vpk) och Krister Skånberg (mp)

suppleanter i arbetsmarknadsutskottet
Kjell Ericsson (c), Lars-Ove Hagberg (vpk) och Jan-Olof Ragnarsson (vpk)

suppleanter i bostadsutskottet
Margareta Gard (m), Ingrid Hasselström Nyvall (fp), Leif Olsson (fp), Ylva Johansson (vpk), Krister Skånberg (mp) och Eva Goës (mp)

ledamot i besvärnämnden
Allan Ekström (m)

10 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades

Proposition

1989/90:8 Ändring i lagen (1980:1102) om handelsbolag och enkla bolag

11 § Meddelande om interpellationer

Meddelades att följande interpellationer framställdes

den 3 oktober

1989/90:11 av *Knut Wachtmeister* (m) till arbetsmarknadsministern om reglerna om avskedande av arbetstagare som begått brott:

I somras avslöjades att ett vårdbiträde i Lund systematiskt och under lång tid bestulit de åldringar han var satt att vårda. Det stulna värderades till 150 000 kr. Socialnämnden gjorde då det enda riktiga genom att avskeda tjuven.

Enligt arbetsdomstolen skedde avskedandet inte formellt riktigt, varför kommunen dömdes att återanställa mannen. För att bli av med honom har kommunen nu tvingats betala ett avgångsvederlag på 200 000 kr.

Detta har med fog upprört många människor, och jag skulle vilja fråga arbetsmarknadsministern:

Avser arbetsmarknadsministern föreslå en ändring av den arbetsrättsliga lagstiftningen så att liknande orimliga effekter undviks i framtiden?

1989/90:12 av *Lars Leijonborg* (fp) till statsrådet Göran Persson om skolpolitiken:

Under riksdagens sommaruppehåll har nyheterna på skolområdet varit oroande. Svårigheterna att rekrytera lärare består och förvärras. Antalet sökande till lärarhögskolorna är alarmerande lågt. Många lärare lämnar yrket. Knappast någon utanför utbildningsdepartementet tror på allvar att regeringens nya förslag, som nu är föremål för förhandlingar, kommer att lösa problemen.

I andra länder har skolfrågorna mycket hög prioritet. Det mest iögonfallande exemplet är USA, där president Bush nyligen sammankallade ett toppmöte med landets samtliga guvernörer – något som bara inträffat två gånger tidigare i USA:s historia. Resultatet blev en enighet om nya satsningar och nya grepp i den amerikanska skolpolitiken. Men också i Japan och inom EG bedrivs intressant utvecklingsarbete på skolområdet.

Sverige hotar komma efter i den här utvecklingen.

En grundfråga kan formuleras så här: Hur säkrar man bäst ett kontinuerligt arbete för att förbättra resultaten i en verksamhet som är så beroende av inspiration och engagemang?

Den socialdemokratiska s.k. 90-talsgruppen har snuddat vid problemet när den talar om behovet av utvärdering av olika skolors insatser. Att bygga in någon typ av resultatmätning är säkert positivt för alla. Men vi tror från liberalt håll inte alls att den politiskt-byråkratiska modell som 90-talsgruppen förordar, är den rätta.

I internationell skoldebatt påminner tendenserna snarare om liberal skolpolitik: besluten bör föras ner på skolnivå, föräldrar bör genom val stå för den grundläggande utvärderingen av skolan, möjligheterna att pröva alter-

nativa metoder bör vara stora och föräldraengagemanget är en avgörande faktor etc.

I Chicago, en av USA:s största städer, "överlämnas" om några dagar de flesta kommunala skolor till skolråd, där valda föräldrarepresentanter har majoritet.

Det skulle vara av värde om regeringen gav nya signaler på skolområdet. De hittillsvarande signalerna har skapat oro – bl.a. en uppgift i Kommunaktuellt häromdagen att regeringen, mitt under avtalsförhandlingarna där skolområdet sägs vara prioriterat, planerar nya besparingar på skolområdet av ännu större omfattning än de som föreslogs i januari. Nu behövs det verkligen positiva nyheter på skolområdet.

Det är dags att ta radikala steg mot en decentralisering av det svenska skolväsendet. Jag tror att en utveckling i den riktningen i själva verket är nyckeln till lösningen på de flesta av skolans nuvarande problem. Det existerar för närvarande en djup klyfta i beskrivning av verkligheten mellan dem som är utanför resp. innanför skolsystemet. De utanför konstaterar att Sverige har världens dyraste skola, vars resurser per elev ökat avsevärt, medan produktiviteten tillåtit sjunka. De innanför upplever att arbetsbördan ökar och resurserna minskar. Själva klyftan är en del av problemet.

Jag tror inte på någon stor resursökning till skolan. Jag tror inte heller att det behövs för att lösa skolans problem. Men systemet måste göras mer överblickbart för dem som skall verka i det. Det är lokalt man vet var besparingsmöjligheterna finns. Det är på den egna skolan man vet vilka problem som är störst och kan hitta praktiska lösningar som fungerar. Det är lokalt man kan få fram ett verkligt engagemang från lärare, elever och föräldrar.

Erfarenheter från de friskolor som finns i Sverige visar att dessa skolor lyckats skapa en bättre sammanhållning än många andra skolor, och en förklaring till det är den vidsträckta egna beslutsrätten. Även de försök som gjorts med lokalt budgetansvar för skolor inom det kommunala skolväsendet, t.ex. i Piteå, har varit mycket framgångsrika. Genom att bara flytta beslutsbefogenheterna mellan olika politiker- och byråkratkollektiv kommer vi inte att förbättra den svenska skolan, vare sig för eleverna eller lärarna.

Internationella forskningsrön bekräftar de positiva erfarenheterna av lokalt beslutsfattande.

Det är också viktigt att föräldrarna tillåts spela en större roll i den svenska skolan. Socialdemokraterna tycks ibland vilja "tänka bort" föräldrarna. De har motsatt sig folkpartiets förslag att varje skola skall få en egen styrelse, ett skolråd, med föräldrarepresentation. I vår skolpolitik spelar föräldrarna en central roll. Ett ökat engagemang från deras sida är, som vi ser det, en annan viktig förutsättning för att lösa skolans problem.

Erfarenheter från andra länder, bl.a. USA, England och Danmark, talar för att föräldrarna är beredda att ta ansvar, om de verkligen kan påverka sina barns skola.

Det finns mycket skolan kan göra för att uppmuntra ett större föräldraengagemang. Informationen kan förbättras, föräldrarna kan inbjudas att hjälpa till på vissa lektioner, föräldramötenas form och innehåll kan förnyas etc. Men det viktigaste är säkert att föräldrarna ges möjlighet att verkligen påverka betydelsefulla frågor avgörande.

Jag vill mot den här bakgrunden ställa följande frågor till statsrådet:

Är regeringen beredd att inleda ett reformarbete som syftar till att skapa det folkpartiet kallat för "självstyrande skolor"?

Vad avser regeringen vidta för åtgärder för att stimulera ett ökat föräldra-engagemang och möjlighet till påverkan av skolan från föräldrarnas sida?

den 4 oktober

1989/90:13 av *Hans Göran Franck* (s) till utrikesministern om den politiska situationen i Cambodja:

Cambodja hör till de mest krigsdrabbade och fattiga länderna i världen. Bombningarna under USA:s Indokina-krig på 1970-talet skapade en väldig förödelse i landet. Stora delar gjordes omöjliga att leva i för människor och djur. När jag nyligen besökte Cambodja var det trots denna mörka bakgrund de röda khmerernas folkmordspolitik efter Indokinakrigets slut under åren 1975–1979 som satt de djupaste spåren. Det finns knappast någon cambodjansk familj som inte drabbats av den barbariska utrotningspolitiken. Den kan bara jämföras med nazisternas illdåd under andra världskriget.

Men livet har trots allt börjat återvända till städerna och byarna. Människornas anspråk på sina levnadsvillkor är fortfarande mycket små. För det stora flertalet gäller det att överleva. Barnadödligheten hör till de högsta i världen. Antalet barn som dör under sitt första levnadsår uppskattas till 160 per 1000 levande födda barn. De flesta dödsfallen beror på olika sjukdomar, bl.a. malaria, underlivsinfektioner och diarrésjukdomar. Landet lider svårt av fattigdomen och isoleringen.

Det vietnamesiska återtaget ut ur Cambodja har nu avslutats. Den 10-åriga vietnamesiska närvaron har varit påfrestande för landet och för den nationella självkänslan.

Den fråga som ofta har ställts av befolkningen är emellertid vilket alternativ som stod till buds för att bli kvitt Pol Pots folkmordsregim 1979. Ett dominerande krav i Cambodja är att få garantier för att Pol Pot-regimen inte skall återkomma till makten. I samband med det vietnamesiska återtaget har skett en omfattande mobilisering och inbördesstriderna synes nu tillta i omfattning. Det är mot denna bakgrund som kraven på vapenvila och ett stopp av alla vapenleveranser till parterna i konflikten är så viktiga. En vapenvila skulle sannolikt redan vara ett faktum om inte de röda khmererna så starkt motsatte sig detta. Förhandlingarna i Paris ledde inte till någon överenskommelse mellan parterna. Det är dock angeläget att de internationella ansträngningarna för att uppnå en fredslösning fortsätter.

Sverige har tidigare i FN:s kommission för mänskliga rättigheter väckt frågan om en närmare undersökning av folkmordet i Cambodja. Men det har ännu inte gått att få en majoritet bakom förslaget. Från den 1 januari i år har Sverige säte i kommissionen och förslaget bör väckas på nytt. Det trauma som flertalet cambodjaner befinner sig i kan inte övervinnas utan att folkmordspolitikerna blir föremål för en inträngande och omfattande granskning och bedömning. En sådan undersökning bör inte bara avse omfattningen och

verkningarna av folkmordspolitiken utan även och framför allt gälla vad det internationella samfundet kan göra för att söka bistå offren för detta folkmord.

Det är hög tid att FN:s generalförsamling, som hitintills undvikit att ta ställning till dessa barbariska handlingar, fördömer Pol Pot-regimens folkmordspolitik. En konsekvens av det bör vara att Demokratiska Kampuchea inte längre skall ha säte i FN. Pol Pots gerillastyrkor utgör den militärt starkaste delen i den koalition som står bakom Demokratiska Kampuchea. Sverige bör i FN verka för att Demokratiska Kampuchea inte längre skall representera Cambodja i FN. Sverige har varken erkänt Demokratiska Kampuchea eller folkrepubliken Cambodja. Det finns nu starka skäl att pröva frågan om ett nytt ställningstagande, trots den negativa utgången av Parisförhandlingarna.

Pnom Penh-regeringen behärskar i allt väsentligt det cambodjanska territoriet. Skulle någon förändring inte ske inom den närmaste tiden efter Vietnams uttåg ur Cambodja och de aviserade parlamentsvalen genomförs på ett godtagbart sätt bör Sverige överväga att erkänna folkrepubliken Cambodja och upprätta diplomatiska relationer med den regering som utses efter parlamentsvalen. Därmed skulle Sverige också kunna inte bara som nu, ge humanitärt bistånd till Cambodja, utan även ge u-hjälp till detta land som har så väldiga behov av utvecklingshjälp.

De humanitära insatserna behöver under alla förhållanden förstärkas. Det är framför allt Unicef, Unesco och Röda korset som gör de mest betydelsefulla insatserna i Cambodja.

I Pnom Penh erkänner man nu att det inte bara är fråga om inbördes strid i landet utan även om en internationell konflikt. Därmed har möjligheterna öppnats för Internationella röda korset att inspektera de av Pnom Penh-regeringen tillfångatagna krigsfångarna. Internationella Röda korset har tidigare gjort inspektioner av de röda khmerernas krigsfångar. Men dessa inspektioner har avbrutits för cirka fem år sedan på grund av att Röda korset inte fick göra urvalet av fångar som skulle inspekteras och höras om förhållanden i lägren.

Hela denna fråga om krigsfångarna borde kunna lösas inte bara med fånginspektioner utan även med en fångutväxling. En överenskommelse därom skulle vara en humanitär åtgärd och en gest som väsentligt skulle förbättra förhandlingsklimatet mellan parterna.

I gränsområdena mellan Thailand och Cambodja finns på den thailändska sidan ca 300 000 flyktingar, bara drygt 10 000 vistas i ett av UNHCR administrerat läger. De övriga har inte status av flyktingar, utan betecknas som "displaced persons". Det största antalet flyktingar, närmare 150 000, vistas i läger som domineras av före premiärministern Song San. Omkring 100 000 finns i läger med prins Sihanouks anhängare och resten, drygt 50 000, i röda khmerernas läger.

En färsk amerikansk undersökning som företagits i de olika flyktinglägren visar att ca 60 % av lägerinvånarna vill återvända om det kan skapas någorlunda betryggande levnadsmöjligheter för dem efter hemkomsten till Cambodja.

Det är angeläget att alla flyktingar kommer under UNHCR:s beskydd.

Mot bakgrund av det anförda vill jag ställa följande frågor till utrikesminister Sten Andersson:

1. Hur bedömer regeringen situationen i Cambodja samt möjligheterna att uppnå en fredlig utveckling i landet?
2. Är regeringen beredd att ompröva sin hållning till Demokratiska Cam-puchea resp. folkrepubliken Cambodja?
3. Vilka åtgärder är regeringen beredd att vidta för att åstadkomma ett ställningstagande i FN till Pol Pot-regimens folkmordspolitik?
4. På vilket sätt är regeringen beredd att förstärka biståndsinsatserna till Cambodja?
5. Vilka åtgärder anser regeringen är möjliga att vidta för de cambodjanska flyktingarna och krigsfångarna?

12 § Meddelande om frågor

Meddelades att följande frågor framställdes

den 3 oktober

1989/90:26 av *Knut Wachtmeister* (m) till finansministern om ändrade regler om ränta på arvs- och gåvoskatt:

Det har visat sig att gåvoskattskyldiga, trots att deklarationen avlämnats i tid, debiterats ränta på grund av långsam handläggning hos myndigheten.

Med anledning härav vill jag fråga:

Avser finansministern att föreslå en lagändring så att en skattskyldig inte orättvist drabbas?

1989/90:27 av *Ingemar Eliasson* (fp) till statsrådet Göran Persson om historieundervisningen på gymnasiet:

En reformering av gymnasieskolan planeras. I de förslag som SÖ utarbetat till förändring av gymnasieskolans studieförberedande linjer har historieämnet hamnat i strykclass. Det är enbart på samhällsvetenskaplig och humanistisk gren som ämnet blir obligatoriskt efter årskurs ett. I årskurs tre är historia inte obligatoriskt på någon gren. Ämnet kan väljas som tillval av dem som önskar.

Med anledning av detta vill jag ställa följande fråga till statsrådet:

Kan regeringen acceptera att historieundervisningen på gymnasiet ges minskat utrymme?

1989/90:28 av *Knut Wachtmeister* (m) till finansministern om avskaffande av aktieomsättningsskatten:

Avser finansministern föreslå riksdagen ett snabbt avskaffande av aktieomsättningsskatten vars skadeverkningar på svensk ekonomi blir alltmer uppenbara?

1989/90:29 av *Elving Andersson* (c) till jordbruksministern om ökat skydd för försöksdjur vid transporter:

I samband med en transport av försöksdjur från England till läkemedelsföretaget Astra dog 79 beagle-hundar.

Det är inte första gången som transporter av djur till Sverige sker på ett sådant sätt att djuren lider stor skada, särskilt gäller detta beträffande transporter av s.k. exotiska djur som säljs vidare genom zoo-affärer.

Den inledningsvis nämnda händelsen, som inträffade den 6–7 september i år, aktualiserar frågan om vilket ansvar för djurens hälsa som de svenska myndigheterna och köparna har.

De regler som finns i djurskyddslagstiftningen bör naturligtvis också gälla beträffande transporter av djur till och från Sverige.

Med anledning av det anförda vill jag fråga jordbruksministern: Vilka åtgärder ämnar jordbruksministern vidta för att skydda djur mot onödigt lidande vid transporter till och från Sverige?

1989/90:30 av *Margareta Fogelberg* (fp) till kommunikationsministern om upprustning av Västkustbanan:

Västkustbanans kapacitet har för länge sedan nått bristningsgränsen. Mellan Göteborg och Laholm finns ca 300 korsningar mellan järnväg och landsväg, varav två tredjedelar saknar bommar eller ljud- och ljussignaler. Det är knappast förvånande att det inträffar olyckor. Järnvägssträckningen genom Halland är den mest drabbade i landet.

Jag är medveten om att beslut och ansvar som rör spårutbyggnad ligger hos banverket. Med anledning av den senaste tragiska händelsen, då nattåget mot Oslo kolliderade med en lastbil vid Väröbacka, vill jag ändå fråga:

Är regeringen beredd att påskynda det viktiga arbetet med att upprusta västkustbanan med dubbelspår och planskilda eller bevakade korsningar och ställa nödvändiga medel till förfogande?

Prot. 1989/90:3
4 oktober 1989

13 § Kammaren åtskildes kl. 13.40.

In fidem

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren

Innehållsförteckning

Onsdagen den 4 oktober

1 § Ny riksdagsledamot	1
2 § Ersättare för statsråd	1
3 § Hänvisning av ärenden till utskott	1
4 § Partiledardebatt med anledning av regeringsförklaringen	2
Carl Bildt (m)	
Bengt Westerberg (fp)	
Olof Johansson (c)	
Lars Werner (vpk)	
Inger Schörling (mp)	
Statsminister Ingvar Carlsson	
5 § Meddelande om morgondagens informationsstund	49
Talmannen	
6 § Meddelande om val	49
7 § Anmälan av partigruppernas företrädare i talmanskonferensen	49
8 § Avsägelse	50
9 § Anmälan om kompletteringsval till utskott, m.m.	51
10 § Bordläggning	53
11 § Meddelande om interpellationer	
1989/90:11 av Knut Wachtmeister (m) om reglerna om avskedande av arbetstagare som begått brott	54
1989/90:12 av Lars Leijonborg (fp) om skolpolitiken	54
1989/90:13 av Hans Göran Franck (s) om den politiska situationen i Cambodja	56
12 § Meddelande om frågor	
1989/90:26 av Knut Wachtmeister (m) om ändrade regler om ränta på arvs- och gåvoskatt	58
1989/90:27 av Ingemar Eliasson (fp) om historieundervisningen på gymnasiet	58
1989/90:28 av Knut Wachtmeister (m) om avskaffande av aktieomsättningsskatten	58
1989/90:29 av Elving Andersson (c) om ökat skydd för försöksdjur vid transporter	59
1989/90:30 av Margareta Fogelberg (fp) om upprustning av Väst kustbanan	59

